

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
МИКОЛАЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ В.О. СУХОМЛИНСЬКОГО

Кафедра загальної та прикладної лінгвістики

**НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНИЙ КОМПЛЕКС
НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ**

ЗАГАЛЬНЕ МОВОЗНАВСТВО

Для спеціальності 014 середня освіта
Спеціалізація 014.02 Середня освіта (Мова і література)
«Російська мова і література»

Автор: Садова Г.Ю.
кандидат філологічних наук,
доцент

Затверджено на засіданні кафедри загальної та прикладної лінгвістики від «28» серпня 2017 р.

Затверджено на засіданні навчально-методичної комісії філологічного факультету від «28» серпня 2017 р.

Затверджено на засіданні вченої ради філологічного факультету від «28» серпня 2017 р.

Миколаїв 2017

ЗМІСТ НМК

1. Титульна сторінка;
2. Зміст НМК
3. Витяги з ОКХ, ОПП спеціальності;
4. Навчальна програма дисципліни;
5. Робоча навчальна програма дисципліни;
6. Засоби діагностики навчальних досягнень студентів;
7. Конспект лекцій з дисципліни;
8. Комплекс контрольних робіт (ККР) для визначення залишкових знань з дисципліни, завдань для змістовно-модульних контрольних робіт;
9. Інструктивно-методичні матеріали до семінарських, практичних і лабораторних занять;
10. Контрольні завдання до семінарських, практичних і лабораторних занять, завдання для заліків.
11. Питання до екзаменаційних білетів, екзаменаційні білети;
12. Методичні матеріали, що забезпечують самостійну роботу студентів.

2. Витяг із ОПП

Загальне мовознавство – курс, що завершує мовознавчу підготовку майбутнього філолога. Він узагальнює дані попередньо вивчених лінгвістичних дисциплін і дає їм теоретичне обґрунтування.

Загальне й універсальне в різних мовах і є основою виділення в межах лінгвістики загального мовознавства. Воно прагне не стільки до того, щоб зібрати факти всіх мов і розглянути їх під певним кутом зору, скільки до того, щоб виробити теорію, застосовну для пояснення фактів багатьох мов разом і кожної мови окремо. Об'єкт загального мовознавства – мова у всіх своїх зв'язках і функціонуванні. Загальне мовознавство протипоставлене конкретним мовознавствам, що вивчають кожну конкретну мову (русистика, україністика, англіцистика й т.п.).

Отже, загальне мовознавство – специфічна наука й предмет освітнього лінгвістичного циклу. Воно вивчає проблеми історичного аспекту зародження, розвитку та функціонування мови, її структуру, систему, його природу, приналежність до різних суспільних явищ, взаємозв'язку між мовою та мовленням, між різними рівнями мови, а також функціональні стилі, філософські проблеми мови, а також співвідношення мови та свідомості, мови та мислення.

Проблеми загального мовознавства:

Проблема об'єкта лінгвістики, його границь, відокремлення від суміжних об'єктів (мова — мовлення — мовна діяльність).

Проблема структурного членування мови й внутрішніх зв'язків мовної структури.

Проблема функціонування мови, його зв'язків із позамовними явищами.

Проблема історичного розвитку мови, внутрішніх і зовнішніх умов розвитку.

Проблема знаковості мови й положення мови серед інших знакових систем.

Проблема мовних універсалій, тобто загальних для всіх (або багатьох) мов структурних властивостей і особливостей, і проблема класифікації мов.

Проблема науки про мову, її методів і методик, її внутрішньої структури й зовнішніх зв'язків, зокрема зв'язків з іншими науками.

Витяг із ОКХ

Згідно з вимогами освітньо-професійної програми студент оволодіває такими компетентностями:

I. Загальнопредметні: мати уявлення про мову як фактор об'єднання етносу, народу, нації; володіти розвиненою культурою мислення, умінням ясно й логічно висловлювати свої думки; формувати умінь аналізувати мовні явища як об'єктивацію багатофакторної діяльності людини; володіня науково-гуманітарним світоглядом, гармонійно поєднувати в собі всі компоненти загальнолюдської культури особистості; мати критичне і творче мислення; володіння сучасними методами пошуку, обробки й використання інформації, інтерпретувати й використовувати інформацію для адресата; здатність в умовах розвитку науки та змінюваної соціальної практики до перегляду власних позицій, вибору нових форм та методів роботи.

II. Фахові: засвоїти інформації про зміст, проблеми і методи сучасного мовознавства; історію розвитку мовознавчої науки в цілому та основні етапи її розвитку зокрема; основні лінгвістичні школи; напрямки, існуючі у мовознавстві протягом його розвитку; етапи становлення мовознавства як самостійної науки; видатні імена лінгвістів та лінгвістичних шкіл, які існували в різні епохи, які задачі стоять перед сучасним мовознавством, які проблеми ставляться та вирішуються в ньому; орієнтуватися в наукових парадигмах загального мовознавства; уміти застосовувати знання мови на практиці, користуватися мовними одиницями; критично оцінювати набутий досвід із позицій останніх досягнень філологічної науки; володіти сучасною мовознавчою термінологією; знати теорії виникнення мови (філогенез) та процесу становлення і розвитку мовлення окремого індивіда; володіти мовою як пізнавальним знаряддям кодування та трансформації знань; формувати уміння та навички здійснювати мовленнєву діяльність, зумовлену комунікативною метою.

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
МИКОЛАЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО
Кафедра загальної та прикладної лінгвістики

ЗАТВЕРДЖУЮ

Проректор із науково-педагогічної
роботи _____ Н. І. Василькова

31 серпня 2016 р.

ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
ЗАГАЛЬНЕ МОВОЗНАВСТВО

Ступінь магістра

Галузь знань 01 Освіта

014 Середня освіта

Код та найменування спеціальності

014.02 Середня освіта (Мова і література)

Предметна спеціалізація

Російська мова і література

Освітня програма

Філологічний факультет

Програму розроблено та внесено: Миколаївський національний університет імені В. О. Сухомлинського

РОЗРОБНИК ПРОГРАМИ: Садова Ганна Юріївна, доцент кафедри загальної та прикладної лінгвістики, кандидат філологічних наук, доцент.

Програму схвалено на засіданні кафедри загальної та прикладної лінгвістики
Протокол від «28» серпня 2017 року № 1

Завідувач кафедри загальної та прикладної лінгвістики _____ (Коч Н. В.)

Програму погоджено навчально-методичною комісією філологічного факультету

Протокол від «28» серпня 2017 року № 01

Голова навчально-методичної комісії _____ (Мхитарян О. Д.)

Програму погоджено навчально-методичною комісією університету

Протокол від «28» серпня 2017 року № 12

Голова навчально-методичної комісії університету _____ (Василькова Н. І.)

ВСТУП

Програма вивчення нормативної навчальної дисципліни «Загальне мовознавство» складена Садовою Г.Ю. відповідно до освітньо-професійної програми підготовки магістра спеціальності 014 Середня освіта спеціалізації 014.02 Середня освіта (Мова і література) освітньої програми «Російська мова і література».

Предметом вивчення навчальної дисципліни «Загальне мовознавство» є проблеми історичного аспекту зародження, розвитку та функціонування мови, її структуру, систему, його природу, приналежність до різних суспільних явищ, взаємозв'язку між мовою та мовленням, між різними рівнями мови, а також функціональні стилі, філософські проблеми мови, а також співвідношення мови та свідомості, мови та мислення.

Міждисциплінарні зв'язки: сучасна англійська мова, сучасна німецька мова, історія мови, основи культури мовлення, стилістика сучасної мови.

На вивчення навчальної дисципліни відводиться 90 годин / 3 кредити ECTS.

1. Мета та завдання навчальної дисципліни

1.1. Метою викладання навчальної дисципліни «Загальне мовознавство» є:

вивчення загальномовознавчих проблем у світлі зародження та історичного розвитку мовознавства як науки та того, як ці проблеми ставилися та вирішувалися у різні епохи різними лінгвістичними школами та окремими вченими.

1.2. Основними завданнями вивчення дисципліни «Загальне мовознавство» є:

- розширити й поглибити загальномовознавчу підготовку словесника;
- підняти його теоретичний і професійний рівень;
- познайомити з основними лінгвістичними напрямками й школами;
- визначити ідеї й проблеми сучасного мовознавства;
- озброїти методологією й методикою лінгвістичного аналізу.

1.3. Згідно з вимогами освітньо-професійної програми студент оволодіває такими компетентностями:

I. Загальнопредметні: мати уявлення про мову як фактор об'єднання етносу, народу, нації; володіти розвинутою культурою мислення, умінням ясно й логічно висловлювати свої думки; формувати умінь аналізувати мовні явища як об'єктивізацію багатофакторної діяльності людини; володіти науково-гуманітарним світоглядом, гармонійно поєднувати в собі всі компоненти загальнолюдської культури особистості; мати критичне і творче мислення; володіти сучасними методами пошуку, обробки й використання інформації, інтерпретувати й використовувати інформацію для адресата; здатність в умовах розвитку науки та змінюваної соціальної практики до перегляду власних позицій, вибору нових форм та методів роботи.

II. Фахові: засвоїти інформації про зміст, проблеми і методи сучасного мовознавства; історію розвитку мовознавчої науки в цілому та основні етапи її розвитку зокрема; основні лінгвістичні школи; напрямки, існуючі у мовознавстві протягом його розвитку; етапи становлення мовознавства як самостійної науки; видатні імена лінгвістів та лінгвістичних шкіл, які існували

в різні епохи, які задачі стоять перед сучасним мовознавством, які проблеми ставляться та вирішуються в ньому; орієнтуватися в наукових парадигмах загального мовознавства; уміти застосовувати знання мови на практиці, користуватися мовними одиницями; критично оцінювати набутий досвід із позицій останніх досягнень філологічної науки; володіти сучасною мовознавчою термінологією; знати теорії виникнення мови (філогенез) та процесу становлення і розвитку мовлення окремого індивіда; володіти мовою як пізнавальним знаряддям кодування та трансформації знань; формувати уміння та навички здійснювати мовленнєву діяльність, зумовлену комунікативною метою.

2. Інформаційний обсяг навчальної дисципліни

Кредит 1. Початкові етапи історії мовознавства

Проблема місця, мети і завдань курсу «Загальне мовознавство» в системі сучасних лінгвістичних дисциплін. Сучасний погляд на розподіл розділів загального мовознавства.

Мовознавство в Давній Індії. Давньокитайське мовознавство. Мовознавство в Давній Греції та Римі. Давньоарабське мовознавство. Європейське мовознавство епохи середньовіччя і Відродження.

Історія лінгвістичної думки до XIX ст. Зародження порівняльно-історичного мовознавства. Передвісники порівняльно-історичного мовознавства. Основоположники порівняльно-історичного мовознавства. Лінгвістичні погляди Вільгельма фон Гумбольдта.

Кредит 2. Основні напрями в мовознавстві XIX – початку XX ст.

Основні напрями в мовознавстві другої половини XIX ст. Натуралістичний (біологічний) напрям у порівняльно-історичному мовознавстві. Психологічний напрям. Молодограматизм.

Пошуки нового підходу до вивчення мови наприкінці XIX — на початку XX ст. Школа «слів і речей». Школа естетичного ідеалізму. Неолінгвістика. Казанська лінгвістична школа.

Проблеми мовознавства у 20 столітті. Структуралізм і генеративізм. Історичні й методологічні основи структуралізму. Празька лінгвістична школа. Копенгагенський структуралізм (гloseматика). Американський структуралізм (дескриптивізм). Генеративізм.

Неогумбольдтіанство. Європейське Неогумбольдтіанство. Американське Неогумбольдтіанство.

Соціологізм у мовознавстві. Лінгвістична концепція Ф. де Соссюра. Лінгвістичний структуралізм. Типологія мов і мовні універсалиї

Кредит 3. Мовознавство XX – початку XXI ст.

Антропоцентризм як провідна парадигма сучасного мовознавства. Етнолінгвістика. Психолінгвістика. Соціолінгвістика.

Проблеми сучасного мовознавства. Когнітивна лінгвістика. Функціональна лінгвістика. Лінгвістика тексту.

3. Рекомендована література

Базова

1. Алефиренко И.Ф. Современные проблемы науки о языке. – М.: Наука, 2005. – 456 с.
2. Амирова Т.А., Ольховиков Б.А., Рождественский Ю.В. История языкознания. – М.: Наука, 2005. – 458 с.
3. Березин Ф.М. Хрестоматия по истории языкознания. – М.: Знание, 1977. – 346 с.
4. Березин Ф.М. История советского языкознания. Некоторые аспекты общей теории языка. Хрестоматия. – М.: Комкнига, 1981. – 560 с.
5. Березин Ф.М. История лингвистических учений. – М.: Наука, 1984. – 469 с.
6. Березин Ф.М., Головин Б.Н. Общее языкознание. – М.: Наука, 1979. – 460 с.
7. Гируцкий А.А. Общее языкознание. – Минск: Прогресс, 2003. – 340 с.
8. Иванова Л.П. Методы лингвистических исследований. – К.: Наукова думка, 1995. – 269 с.
9. Кодухов В.И. Методы лингвистического анализа. – Л.: Мысль, 1963. – 234 с.
10. Кодухов В.И. Общее языкознание. – М.: Наука, 1974. – 368 с.
11. Кондратов Н.А. История лингвистических учений. – М.: Наука, 1979. – 360 с.
12. Кочерган М.П. Загальне мовознавство: підручник: – К.: Видавничий центр «Академія», 2003. – 464 с.
13. Левицкий Ю.А. Общее языкознание. – М.: Знание, 2005. – 460 с.
14. Плотников Б.А. Общее языкознание: Семинарий. – Минск: Прогресс 1986. – 356 с.
15. Попова З.Д. Общее языкознание – Воронеж: Комкнига, 1987. – 520 с.
16. Рождественский Ю.В. Лекции по общему языкознанию. – М.: Наука, 1990. – 512 с.
17. Семчинський С.В. Загальне мовознавство. – К.: Наукова думка, 1996. – 450 с.
18. Степанов Ю.С. Основы общего языкознания. – М.: Наука, 1975. – 510 с.
19. Удовиченко Г.М. Загальне мовознавство: Історія лінгвістичних учень. – К.: Наукова думка, 1980. – 460 с.
20. Удовиченко Г.М. Загальне мовознавство. Проблеми. Методи. – К.: Знання, 1994. – 340 с.

Допоміжна

1. Ахманова О.С. Словарь лингвистических терминов. – М.: Комкнига, 2005. – 576 с.
2. Ганич Д., Олійник І. Словник лінгвістичних термінів. – К.: Вища школа, 1985. – 360 с.
3. Горпинич В.А. Русско-украинский орфоэпический словарь / Под ред. В.М. Русановского. – К.: Освіта, 1992. – 254 с.
4. Головащук І.С. Складні випадки наголошення. Словник-довідник. – К.: Наука, 1995. – 223 с.
5. Орфоепічний словник / Укладач М. І. Погрібний. – К.: Рад. шк., 1984. – 629 с.
6. Струганець Л.В. Культура мови. Словник термінів. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2000. – 88 с.
7. Єрмоленко С.Я., Бабик С.П. Тодор О.Г. Українська мова. Короткий тлумачний словник лінгвістичних термінів / За ред. С.Я. Єрмоленко. – К.: Либідь, 2001. – 224 с.
8. Українська мова: Енциклопедія / Редкол.: Русанівський В.М. (співголова),

Тараненко О.О.(співголова), Зяблюк М.П. та ін. – 2-ге видання, випр. і доп. – К.:
Видав. «Українська енциклопедія» ім. М.П. Бажана, 2004. – 824 с.

4. Форма підсумкового контролю успішності навчання: екзамен.

5. Засоби діагностики успішності навчання самостійна робота студента, модульна контрольна робота.

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
МИКОЛАЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО
Кафедра загальної та прикладної лінгвістики

ЗАТВЕРДЖУЮ

Проректор із науково-педагогічної роботи _____ Н. І. Василькова

28 серпня 2017 р.

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
ЗАГАЛЬНЕ МОВОЗНАВСТВО

Ступінь магістра

Галузь знань 01 Освіта

014 Середня освіта

Код та найменування спеціальності

014.02 Середня освіта (Мова і література)

Предметна спеціалізація

Російська мова і література

Освітня програма

Філологічний факультет

2017 – 2018 навчальний рік

Робоча програма навчальної нормативної дисципліни «Загальне мовознавство»
для студентів за спеціальністю 014 Середня освіта спеціалізацією 014.02

Середня освіта (Мова і література) освітньої програми «Російська мова і література».

Розробник: Садова Ганна Юріївна, доцент кафедри загальної та прикладної лінгвістики, кандидат філологічних наук, доцент _____
(Садова Г.Ю.)

Робоча програма затверджена на засіданні кафедри загальної та прикладної лінгвістики

Протокол № 1 від «28» серпня 2017 р.
Завідувач кафедри _____ (Коч Н.В.)
«28» серпня 2017 р.

1. Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Галузь знань, напрям підготовки, освітньо-кваліфікаційний рівень	Характеристика навчальної дисципліни	
		<i>денна форма навчання</i>	
Кількість кредитів – 3	Галузь знань: 01 Освіта	Нормативна	
		<i>Рік підготовки:</i>	
Індивідуальне науково-дослідне завдання “ Актуальні проблеми сучасного мовознавства” (реферат, складання тестів, конспектування першоджерел, добір власного ілюстративного матеріалу)	Спеціальність (професійне спрямування): 014 середня освіта Спеціалізація 014.02 Середня освіта (Мова і література) Освітня програма «Російська мова і література»	1-й	2-й
		<i>Семестр</i>	
Загальна кількість годин – 90		1-й	3-й
		<i>Лекції</i>	
Тижневих годин для денної форми навчання: аудиторних – 2 самостійної роботи студента – 3	Ступінь: магістр	6 год.	
		<i>Практичні, семінарські</i>	
		10 год.	
		<i>Самостійна робота</i>	
		74 год.	
		Вид контролю: залік	Вид контролю: екзамен

Примітка.

Співвідношення кількості годин аудиторних занять до самостійної роботи становить: – 90 год.: 16 год. – аудиторні заняття, 74 год. – самостійна робота (30% / 70%).

2. Мета та завдання навчальної дисципліни

Мета курсу: вивчення загальномовознавчих проблем у світлі зародження та історичного розвитку мовознавства як науки та того, як ці проблеми ставилися та вирішувалися у різні епохи різними лінгвістичними школами та окремими вченими.

Завдання курсу:

- розширити й поглибити загальномовознавчу підготовку словесника;
- підняти його теоретичний і професійний рівень;
- познайомити з основними лінгвістичними напрямками й школами;
- визначити ідеї й проблеми сучасного мовознавства;
- озброїти методологією й методикою лінгвістичного аналізу.

У результаті вивчення курсу студент оволодіває такими компетентностями:

I. Загальнопредметні: мати уявлення про мову як фактор об'єднання етносу, народу, нації; володіти розвинутою культурою мислення, умінням ясно й логічно висловлювати свої думки; формувати уміння аналізувати мовні явища як об'єктивізацію багатофакторної діяльності людини; володіти науково-гуманітарним світоглядом, гармонійно поєднувати в собі всі компоненти загальнолюдської культури особистості; мати критичне і творче мислення; володіти сучасними методами пошуку, обробки й використання інформації, інтерпретувати й використовувати інформацію для адресата; здатність в умовах розвитку науки та змінюваної соціальної практики до перегляду власних позицій, вибору нових форм та методів роботи.

II. Фахові: засвоїти інформації про зміст, проблеми і методи сучасного мовознавства; історію розвитку мовознавчої науки в цілому та основні етапи її розвитку зокрема; основні лінгвістичні школи; напрямки, існуючі у мовознавстві протягом його розвитку; етапи становлення мовознавства як самостійної науки; видатні імена лінгвістів та лінгвістичних шкіл, які існували в різні епохи, які задачі стоять перед сучасним мовознавством, які проблеми ставляться та вирішуються в ньому; орієнтуватися в наукових парадигмах загального мовознавства; уміти застосовувати знання мови на практиці, користуватися мовними одиницями; критично оцінювати набутий досвід із позицій останніх досягнень філологічної науки; володіти сучасною мовознавчою термінологією; знати теорії виникнення мови (філогенез) та процесу становлення і розвитку мовлення окремого індивіда; володіти мовою як пізнавальним знаряддям кодування та трансформації знань; формувати уміння та навички здійснювати мовленнєву діяльність, зумовлену комунікативною метою.

3. Програма навчальної дисципліни

Кредит 1. Початкові етапи історії мовознавства

Тема 1. Місце, мета і завдання курсу „Загальне мовознавство” в системі лінгвістичних дисциплін. Основні розділи загального мовознавства.

Тема 2. Мовознавство в Давній Індії. Давньокитайське мовознавство. Мовознавство в Давній Греції та Римі. Давньоарабське мовознавство.

Тема 3. Європейське мовознавство епохи середньовіччя і Відродження.

Тема 4. Історія лінгвістичної думки до XIX ст. Зародження порівняльно-історичного мовознавства. Передвісники порівняльно-історичного мовознавства. Основоположники порівняльно-історичного мовознавства.

Тема 5. Лінгвістичні погляди Вільгельма фон Гумбольдта.

Кредит 2. Основні напрями в мовознавстві XIX – початку XX ст.

Тема 1. Основні напрями в мовознавстві другої половини XIX ст. Натуралістичний (біологічний) напрям у порівняльно-історичному мовознавстві. Психологічний напрям.

Тема 2. Молодограматизм.

Тема 3. Пошуки нового підходу до вивчення мови наприкінці XIX - на початку XX ст. Школа «слів і речей». Школа естетичного ідеалізму.

Тема 4. Неолінгвістика.

Тема 5. Казанська лінгвістична школа.

Кредит 3. Мовознавство XX – початку XXI ст.

Тема 1. Мовознавство у 20 столітті. Структуралізм і генеративізм. Історичні й методологічні основи структуралізму. Празька лінгвістична школа. Копенгагенський структуралізм (гloseматика). Американський структуралізм (дескриптивізм). Генеративізм.

Тема 2. Неогумбольдтіанство. Європейське Неогумбольдтіанство. Американське Неогумбольдтіанство.

Тема 3. Соціологізм у мовознавстві. Лінгвістична концепція Ф. де Соссюра. Лінгвістичний структуралізм. Типологія мов і мовні універсалиї

Тема 4. Антропоцентризм як провідна парадигма сучасного мовознавства. Етнолінгвістика. Психолінгвістика.

Тема 5. Когнітивна лінгвістика. Функціональна лінгвістика. Лінгвістика тексту.

4. Структура навчальної дисципліни

Назви кредитів і тем	Кількість годин					
	Денна форма					
	Ус бо го	у тому числі				
л		п	лаб	інд	ср	
1	2	3	4	5	6	7
Кредит 1. Початкові етапи історії мовознавства						
Тема 1. Місце, мета і завдання курсу „Загальне мовознавство” в системі лінгвістичних дисциплін. Основні розділи загального мовознавства.	6	2				4
Тема 2. Історія лінгвістичної думки до XIX ст. Мовознавство в Давній Індії. Давньокитайське мовознавство. Мовознавство в Давній Греції та Римі. Давньоарабське мовознавство.	6		2			4
Тема 3. Європейське мовознавство епохи	4					4

середньовіччя і Відродження.						
Тема 4. Зародження порівняльно-історичного мовознавства. Передвісники порівняльно-історичного мовознавства. Основоположники порівняльно-історичного мовознавства.	6		2			4
Тема 5. Лінгвістичні погляди Вільгельма фон Гумбольдта.	8					8
Разом:	30	2	4			24
Кредит 2. Основні напрями в мовознавстві XIX – початку XX ст.						
Тема 6. Основні напрями в мовознавстві другої половини XIX ст. Натуралістичний (біологічний) напрям у порівняльно-історичному мовознавстві. Психологічний напрям.	8	2	2			4
Тема 7. Молодограматизм.	4					4
Тема 8. Пошуки нового підходу до вивчення мови наприкінці XIX — на початку XX ст. Школа «слів і речей». Школа естетичного ідеалізму.	6		2			4
Тема 9. Неолінгвістика.	4					4
Тема 10. Казанська лінгвістична школа.	8					8
Разом:	30	2	4			24
Кредит 3. Мовознавство XX – початку XI ст.						
Тема 1. Мовознавство у XX столітті. Структуралізм і генеративізм. Історичні й методологічні основи структуралізму. Празька лінгвістична школа. Копенгагенський структуралізм (гloseматика). Американський структуралізм (дескриптивізм). Генеративізм.	8	2	2			4
Тема 2. Неогумбольдтіанство. Європейське Неогумбольдтіанство. Американське Неогумбольдтіанство.	4					4
Тема 3. Соціологізм у мовознавстві. Лінгвістична концепція Ф. де Соссюра. Лінгвістичний структуралізм. Типологія мов і мовні універсалії	4					4
Тема 4. Етнолінгвістика. Психолінгвістика.	10					10
Тема 5. Когнітивна лінгвістика. Функціональна лінгвістика. Лінгвістика тексту	4					4

Разом:	30	2	2			26
Усього годин:	90	6	10			74

6. Теми

практичних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
Кредит 1. Початкові етапи історії мовознавства		
1	Початкові етапи історії мовознавства.	2
2	Зародження порівняльно-історичного мовознавства	2
Кредит 2. Основні напрями в мовознавстві ХІХ – початку ХХ ст.		
3	Основні напрями в мовознавстві другої половини ХІХ ст.	2
4	Основні напрями в мовознавстві наприкінці ХІХ - на початку ХХ ст.	2
Кредит 3. Мовознавство ХХ – початку ХІ ст.		
5	Сучасне мовознавство	2
	Разом:	10

8. Самостійна робота

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
Кредит 1. Початкові етапи історії мовознавства		
1	Основні розділи загального мовознавства.	4
2	Почакові етапи розвитку мовознавства	4
3	Історія лінгвістичної думки до ХІХ ст	4
4	Порівняльно-історичне мовознавство	4
5	Лінгвістичні погляди Вільгельма фон Гумбольдта.	8
Кредит 2. Основні напрями в мовознавстві ХІХ – початку ХХ ст.		
1	Основні напрями в мовознавстві другої половини ХІХ ст.	4
2	Вивчення мови у кінці ХІХ – початку ХХ ст.	4
3	Мов у 20 ст.	4
4	Неолінгвістика	4
5	Губольдтіанство	8
Кредит 3. Мовознавство ХХ – початку ХІ ст.		
1	Сціологізм	4
2	Неогумбольдтіанство	4
3	Етнолінгвістика. Психолінгвістика.	4
4	Соціолінгвістика.	10

5	Когнітивна лінгвістика. Функціональна лінгвістика. Лінгвістика тексту.	4
Разом:		74

9. Індивідуальні завдання

Повідомлення, складання тестів, опрацювання термінів, конспектування першоджерел, добір власного ілюстративного матеріалу.

10. Методи навчання

Усний виклад матеріалу (описово-розповідний, проблемний виклад), метод спостереження над мовою, бесіда (евристична, репродуктивна, узагальнююча, аналітико-синтетична), робота з підручником, програмоване навчання, використання наочних посібників (рисуноків, схем, таблиць).

11. Методи контролю

Самостійні роботи, виконання тестових завдань, контрольні модульні роботи.

12. Розподіл балів, які отримують студенти

V курс

Поточне тестування та самостійна робота															КР	Накопичувальні бали/ Сума
Кредит 1					Кредит 2					Кредит 3						
T1	T2	T3	T4	T5	T6	T7	T8	T9	T10	T11	T12	T13	T14	T15	150	300/100
10	10	10	10	10	10	10	10	10	10	10	10	10	10	10		

VII курс

Поточне тестування та самостійна робота															МКР	Іспит	Накопичувальні бали/ Сума
Кредит 1					Кредит 2					Кредит 3							
T1	T2	T3	T4	T5	T6	T7	T8	T9	T10	T11	T12	T13	T14	T15	60	40	300/100
10	10	10	10	10	10	10	10	10	5	5	5	5	5	5			

Шкала оцінювання

ОЦІНКА ЄКТС	СУМА БАЛІВ	ОЦІНКА ЗА НАЦІОНАЛЬНОЮ ШКАЛОЮ	
		екзамен	залік
A	90-100	5 (відмінно)	5/відм./зараховано
B	80-89	4 (добре)	4/добре/ зараховано
C	65-79		
D	55-64	3 (задовільно)	3/задов./ зараховано

Е	50-54		
FX	35-49	2 (незадовільно)	Не зараховано

13. Методичне забезпечення

1. Навчально-методичний комплекс.

14. Рекомендована література

Базова

21. Алефиренко И.Ф. Современные проблемы науки о языке. – М.: Наука, 2005. – 456 с.
22. Амирова Т.А., Ольховиков Б.А., Рождественский Ю.В. История языкознания. – М.: наука, 2005. – 458 с.
23. Березин Ф.М. Хрестоматия по истории языкознания. – М.: Знание, 1977. – 346 с.
24. Березин Ф.М. История советского языкознания. Некоторые аспекты общей теории языка. Хрестоматия. – М.: Комкнига, 1981. – 560 с.
25. Березин Ф.М. История лингвистических учений. – М.: Наука, 1984. – 469 с.
26. Березин Ф.М., Головин Б.Н. Общее языкознание. – М.: Наука, 1979. – 460 с.
27. Гируцкий А.А. Общее языкознание. – Минск.: Прогресс, 2003. – 340 с.
28. Иванова Л.П. Методы лингвистических исследований. – К.: наукова думка, 1995. – 269 с.
29. Кодухов В.И. Методы лингвистического анализа. – Л.: Мысль, 1963. – 234 с.
30. Кодухов В.И. Общее языкознание. – М.: Наука, 1974. – 368 с.
31. Кондратов Н.А. История лингвистических учений. – М.: Наука, 1979. – 360 с.
32. Кочерган М.П. Загальне мовознавство: підручник: – К.: Видавничий центр «Академія», 2003. – 464 с.
33. Левицкий Ю.А. Общее языкознание. – М.: Знание, 2005. – 460 с.
34. Плотников Б.А. Общее языкознание: Семинарий. – Минск.: Прогресс 1986. – 356 с.
35. Попова З.Д. Общее языкознание – Воронеж: Комкнига, 1987. – 520 с.
36. Рождественский Ю.В. Лекции по общему языкознанию. – М.: Наука, 1990. – 512 с.
37. Семчинський С.В. Загальне мовознавство. – К.: Наукова думка, 1996. – 450 с.
38. Степанов Ю.С. Основы общего языкознания. – М.: Наука, 1975. – 510 с.
39. Удовиченко Г.М. Загальне мовознавство: Історія лінгвістичних учень. – К.: Наукова думка, 1980. – 460 с.
40. Удовиченко Г.М. Загальне мовознавство. Проблеми. Методи. – К.: Знання, 1994. – 340 с.

Допоміжна

9. Ахманова О.С. Словарь лингвистических терминов. – М.: Комкнига, 2005. – 576 с.
10. Ганич Д., Олійник І. Словник лінгвістичних термінів. – К.: Вища школа, 1985. – 360 с.
11. Горпинич В.А. Русско-украинский орфоэпический словарь /Под ред. В.М. Русановского. – К.: Освита, 1992. – 254 с.
12. Головащук І.С. Складні випадки наголошення. Словник-довідник. – К., 1995. –

223 с.

13. Орфоепічний словник / Укладач М. І. Погрібний. – К.: Рад. шк., 1984. – 629 с.
14. Струганець Л.В. Культура мови. Словник термінів. – Тернопіль: Навчальна книга — Богдан, 2000. – 88 с.
15. Єрмоленко С.Я., Бабик С.П., Тодор О.Г. Українська мова. Короткий тлумачний словник лінгвістичних термінів / за ред. С.Я. Єрмоленко. – К.: Либідь, 2001. – 224 с.
16. Українська мова: Енциклопедія / Редкол.: Русанівський В.М. (співголова), Тараненко О.О. (співголова), Зяблюк М.П. та ін. - 2-ге видання, випр. і доп. – К.: Видав. «Українська енциклопедія» ім. М.П. Бажана, 2004. – 824 с.

15. Інформаційні ресурси

1. <http://moodle.mnu.mk.ua/course/category.php?id=127>
2. Березин Ф.М. Хрестоматія по історії мовознавства. – М.: Наука, 1977. – 346 с. (4 прим.)
3. Березин Ф.М. Історія радянського мовознавства. Деякі аспекти загальної теорії мови. Хрестоматія. – М.: Наука, 1981. – 260 с. (6 прим.)
4. Березин Ф.М. Історія лінгвістичних вчень. – М.: наука, 1984. – 340 с. (6 прим.)
5. Березин Ф.М., Головін Б.Н. Загальне мовознавство. – М.: Наука, 1979. – 368 с. (37 прим.)
6. Дорошенко С.І. Загальне мовознавство: Навчальний посібник – К.: Центр навчальної літератури, 2006. – 288 с. (10 прим.)
7. Кодухов В.І. Загальне мовознавство. – М.: Наука, 1974. – 368 с. (26 прим.)
8. Кочерган М.П. Вступ до мовознавства. – К.: Видавничий центр «Академія», 2004. – 368 с. (30 прим.)
9. Кочерган М.П. Загальне мовознавство: підручник: – К.: Видавничий центр «Академія», 2003. – 464 с. (40 прим.)

Засоби діагностики навчальних досягнень студентів

1 варіант

- У якому розділі курсу «Загальне мовознавство» розглядаються основні етапи в розвитку науки про мову, характеризуються головні лінгвістичні напрямки й школи?
 - методи та прийоми лінгвістичного аналізу;
 - теорія мовознавства;
 - історія мовознавства;
 - у всіх розділах.
- Як називалася давньоіндійська граматики класичного санскриту, і хто її автор?
 - "Аштадхьян" Паніні;
 - «Кратіл» Платона ;
 - «Вчення про граматичне мистецтво» Прісциана;
 - «Диван тюркських мов» Махмуда аль-Кашгарі.
- Основною парадигмою сучасної лінгвістики є:
 - структуралізм;
 - психологізм;
 - функціоналізм;
 - антропоцентризм.
- Необхідність зберегти чистоту мови, відгородити її від іншомовного впливу й впливу діалектів стало стимулом для формування й розвитку ... мовознавства.
 - давньокитайського;
 - давньоарабського;
 - давньогрецького;
 - давньоримського.
- Яка з проблем не є предметом загального мовознавства?
 - проблема знаковості мови й положення мови серед інших знакових систем;
 - проблема якої-небудь конкретної мови: у всіх її зв'язках і функціонуванні;
 - проблема структурного членування мови й внутрішніх зв'язків мовної структури;
 - проблема класифікації мов.
- Генеалогічну класифікацію індоєвропейських мов створив:
 - А. Шлейхер;
 - В. Вундт;
 - К. Беккер;
 - Г. Штейнталь.
- Серед базових функцій у суспільстві в основному називають дві:
 - номінативну й референтну;
 - комунікативну й естетичну;
 - комунікативну й когнітивну.
- Кожна соціальна група, від сім'ї до етносу, характеризується властивим їй особливим варіантом мови, що називається...
 - діалектом;
 - соціолектом;
 - варіолектом.
- Чи правильним є твердження про те, що будь-яка мова має конкретно-історичну соціальну норму?
 - так;
 - ні;
 - іноді.
- Наука, що вивчає проблеми, пов'язані із соціальною природою мови, її суспільними функціями, механізмом впливу соціальних факторів на мову й роллю мови в житті суспільства, - це...
 - соціолінгвістика;
 - інтерлінгвістика;
 - металінгвістика.
- Метод – це...

- а) система правил і прийомів підходу до вивчення явищ і закономірностей природи, суспільства і мислення;
- б) шлях досягнення будь-якої мети;
- в) певна система вивчення будь-якого явища.

12. До загальнонаукових методик дослідження належать:

- а) індукція, дедукція, аналіз, синтез;
- б) описовий, структурний і порівняльний методи;
- в) аналіз, синтез і порівняльно-історичний метод.

13. Головна мета порівняльно-історичного методу – це....

- а) планомірна інвентаризація одиниць мови і пояснення особливостей їх будови та функціонування на певному етапі розвитку мови;
- б) відкриття законів, за якими розвивалися мови в минулому;
- в) аналіз мовних явищ на основі зв'язків і відношень між мовними елементами.

14. Метод синхронного аналізу мовних явищ лише на основі зв'язків і відношень між мовними елементами – це...

- а) описовий метод;
- б) структурний метод;
- в) ареальний метод.

15. Хто з вчених і коли висунув гіпотезу, яка відома в мовознавстві як ларингальна гіпотеза?

- а) Є. Курилович у 1927 р.; б) Ф. де Соссюр у 1878 р.; в) Р.О. Якобсон у 1865 р.

Ключ: 1а, 2б, 3а, 4в, 5а, 6а, 7б, 8в, 9а, 10а, 11б, 12в, 13а, 14б, 15в.

2 варіант

1. Які два табори сперечалися, обговорюючи питання про "правильність імен"?
 - а) аналогісти й аномалісти;
 - б) прихильники теорії «тесей» і прихильники теорії «фюсей»;
 - в) мовознавці давньої Греції й давнього Риму;
 - г) мовознавці філософського періоду й олександрійського періоду античності.
2. У якому розділі курсу «Загальне мовознавство» розкриваються основні принципи сучасної теорії мови, найважливіші проблеми лінгвістичної науки, що визначають підходи до рішення всіх конкретних лінгвістичних питань?
 - а) історія мовознавства;
 - б) теорія мовознавства;
 - в) методи й прийоми лінгвістичного аналізу;
 - г) у всіх розділах.
3. Граматика як наука емпірична й описова, з метою канонізації санскриту була створена у...
 - а) давній Греції;
 - б) давньому Римі;
 - в) давньому Китаї;
 - г) давній Індії.
4. Який мовознавець у 11 столітті самостійно виробив і застосував на практиці порівняльно-історичний метод, що у Європі був відкритий лише в першій чверті 19 століття?
 - а) Паніні в граматиці "Аштадхьян";
 - б) Платон у діалозі «Кратіл»;
 - в) Прісциан у «Вченні про граматичне мистецтво»;
 - г) Махмуд аль-Кашгарі в книзі "Диван тюркських мов".
5. Традиційний розподіл членів речення на головні та другорядні встановився:
 - а) у психологічному напрямку;
 - б) у логічному напрямку;
 - в) у натуралістичному напрямку;
 - г) у молодогограматизмі.
6. Хто з мовознавців вивчав, крім мов, філософію й ботаніку, що відбилося на його лінгвістичній концепції?
 - а) Г. Шухардт;
 - б) А. Шлейхер;
 - в) О.О. Потебня;
 - г) Дж. Бертоні.
7. Сукупність найбільш стійких, традиційних елементів системи мови, історично відібраних і закріплених суспільною мовною практикою; сукупність колективних реалізацій мовної системи, прийнятих суспільством на певному етапі його розвитку й усвідомлених їм як правильні, зразкові, - це...
 - а) мовна функція;
 - б) мовна норма;
 - в) мовна ситуація.
8. Як називають запозичені безеквівалентні слова типу *тореадор*, *барбі*, *авеню*?
 - а) варваризми;
 - б) екзотизми;
 - в) американізми.
9. Одяг ченців, священників, військова форма - це приклади...
 - а) напіввербального символізму;
 - б) вербального символізму;
 - в) невербального символізму.
10. Волапюк, ідо, окциденталь, інтерлінгва - це...
 - а) соціолінгвістичні дисципліни;
 - б) розділи соціолінгвістики;
 - в) міжнародні штучні мови.
11. У загальнонауковому, філософському значенні термін "метод" означає:
 - а) шлях пізнання і витлумачення будь-якого явища дійсності;

б) шлях пізнання і витлумачення явищ, який використовується в певній конкретній науці;

в) шлях пізнання і витлумачення явищ, який використовується в певній конкретній системі.

12. Прийом дослідження, за якого на підставі вивчення окремих явищ робиться загальний висновок про весь клас цих явищ, називається:

а) індукція;

б) дедукція;

в) аналіз.

13. Синтез являє собою:

а) мислене або практичне розчленування цілого на частини;

б) узагальнення результатів окремих конкретних спостережень;

в) з'єднання частин у ціле.

14. Який із методів застосовується до вивчення будь-яких мов – споріднених і неспоріднених?

а) зіставний метод;

б) структурний метод;

в) описовий метод.

метод.

15. Прийоми зовнішньої та внутрішньої інтерпретації використовує:

а) порівняльно- історичний метод;

б) описовий метод;

в)

ареальний метод.

Ключ: 1а, 2б, 3а, 4в, 5а, 6а, 7б, 8в, 9а, 10а, 11б, 12в, 13а, 14б, 15в.

3 варіант

1. Які мовознавці на початкових етапах історії мовознавства велику увагу приділяли лексикографії й граматиці?

а) римляни; б) араби; в) греки; г) індуси.

2. Античне мовознавство носило...

а) емпіричний і практичний характер;

б) пізнавально-філософські, педагогічні й ораторські завдання;

в) необхідність зберегти чистоту мови, відгородити її від іншомовного впливу й впливу діалектів;

г) всі відповіді є вірними.

3. Що є об'єктом загального мовознавства?

а) проблема знаковості мови й положення мови серед інших знакових систем;

б) мова у всіх своїх зв'язках і функціонуванні;

в) проблема структурного членування мови й внутрішніх зв'язків мовної структури;

г) характеристика основних методів, прийомів, методик і правил лінгвістичного аналізу.

4. Обговорювалася проблема: відношення між думкою й словом, між речами і їхніми іменами у...

а) давній Індії; б) давньому Китаї; в) давньому Римі; г) давній Греції.

5. Мовознавство виникло ...

а) на рубежі 20-21 століть, коли основною парадигмою лінгвістики став антропоцентризм;

б) наприкінці 18 -початку 19 століття, коли в працях Ф. Боппа, Р. Раска, Я. Гримма, О. Х. Востокова був розроблений порівняльно-історичний метод;

в) у двадцятих роках 20 століття, коли мова стала вивчатися насамперед як система;

г) у 80-і роки 20 століття, при формуванні функціоналізму, що вивчає мету й умови вживання мови.

6. Психологічний напрямок розглядає мову як:

а) створення природи;

б) феномен психологічного стану й діяльності людини;

в) систему органічних протилежностей.

7. Назвіть одну із трьох особливостей мовної норми, що полягає в тому, що все визнане суспільством вважається правильним і його повинні дотримуватися мовці.

а) обов'язковість; б) стійкість; в) вибіркковість.

8. Іноді до базових функцій, крім комунікативної і когнітивної, відносять ще й...

а) емотивну й метамовну; б) поетичну й естетичну; в) конативну й кумулятивну.

9. Чи існує у лінгвістиці поняття "сімейна фразеологія"?

а) так; б) ні; в) існує, але не у лінгвістиці.

10. Який напрямок виник в надрах порівняльно-історичного мовознавства у 50-і рр. XIX в. під впливом філософії мови В. фон Гумбольдта, як реакція на пануючі в той час логічні погляди на сутність мови?

- а) лінгвістичний натуралізм;
- б) лінгвістичний логіцизм;
- в) лінгвістичний історизм;
- г) лінгвістичний психологізм.

11. Сукупність прийомів і процедур історико-генетичного дослідження мовних сімей і груп, а також окремих мов для встановлення закономірностей їх розвитку називається:

- а) ареальний метод;
- б) порівняльно- історичний метод;
- в) описовий метод.

12. Кожне лінгво-географічне дослідження передбачає:

- а) чотири етапи;
- б) три етапи;
- в) два етапи.

13. Структурний метод реалізується в таких чотирьох методиках:

- а) експериментальній, трансформаційного аналізу, наявних складників і зіставного аналізу;
- б) компонентній, безпосереднього аналізу, структурних складників і дистрибутивного аналізу;
- в) дистрибутивній, безпосередніх складників, трансформаційній і компонентного аналізу.

14. Система прийомів лінгвістичного вивчення значення слів, суть якої полягає в розщепленні значення слова на складові компоненти, які називають семами, семантичними множниками, має назву:

- а) дистрибутивний аналіз;
- б) компонентний аналіз;
- в) трансформаційний аналіз.

15. Методи польового дослідження і методи соціолінгвістичного аналізу зібраного матеріалу належать до:

- а) психолінгвістичних методів;
- б) методів соціолінгвістики;
- в) психосоціологічних методів.

Ключ: 1а, 2б, 3а, 4в, 5а, 6а, 7б, 8в, 9а, 10а, 11б, 12в, 13а, 14б, 15в.

Конспект лекцій з дисципліни

ЛЕКЦИЯ 1

Тема: Введение в курс «Общее языкознание»

Цель: овладеть знаниями о содержании и структуре курса, усвоить информацию об объекте, предмете и методологии общего языкознания, о фундаментальных свойствах языка с позиции современной лингвистики.

Методы: устное изложение материала (описательно-повествовательный, проблемное изложение), метод наблюдения над языком, беседа (эвристическая, репродуктивная, обобщающая, аналитико-синтетическая), работа с учебником, программируемое обучение.

Дидактические средства обучения: компьютерная презентация, учебник, словари.

Литература

Білецький А. О. Про мову і мовознавство. — К., 1996. — С. 11—18, 125—130, 171—172.

Березин Ф. М., Головин Б. Н, Общее языкознание. — М., 1979. — С. 7—49, 279—292.

Звегинцев В. А. Очерки по общему языкознанию. — М., 1962. — С. 89—113.

Ахунзянов З. М. Общее языкознание. — Казань, 1981. — С. 4—17.

Кочерган М. П. Загальне мовознавство. — К., 2003. — С. 7—10.

Общее языкознание/ Под общ. ред. А. Е. Супруна. — Минск, 1983. — С. 6—22.

План

1. Задачи курса, его структура.
2. Универсальные свойства языка. Объект, предмет и методология общего языкознания.
3. Фундаментальные свойства языка с позиции современной лингвистики.
4. Антропоцентризм как ведущая парадигма современного языкознания.

1. Общее языкознание — курс, завершающий языковедческую подготовку будущего филолога. Он обобщает данные предварительно изученных лингвистических дисциплин и дает им теоретическое обоснование.

Задача курса общего языкознания — расширить и углубить общезыковедческую подготовку словесника: поднять его теоретический и профессиональный уровень, познакомить с основными лингвистическими направлениями и школами, идеями и проблемами современного языковедения, вооружить методологией и методикой лингвистического анализа.

Структурно курс состоит из 3-х разделов: история языкознания, его теория, методы и приемы лингвистического анализа.

В первом разделе рассматриваются основные этапы в развитии науки о языке, характеризуются главные лингвистические направления и школы. Лингвистическая историография помогает понять строение науки о языке в настоящее время и тенденции её современного развития, тесную связь языкознания с развитием общества, диктующего новые и разнообразные задачи,

которые призваны решаться разными лингвистическими школами и направлениями.

Во втором разделе раскрываются основные принципы современной теории языка, важнейшие проблемы лингвистической науки, определяющие подходы к решению всех частных лингвистических вопросов.

Третий раздел курса содержит характеристику основных методов, приемов, методик и правил лингвистического анализа.

2. Различные языки, даже очень далекие друг от друга, имеют общие универсальные свойства и признаки:

- а) все языки являются средством общения между людьми;
- б) всякий язык участвует в формировании и выражении мысли;
- в) единицы любого языка обладают значением;
- г) все языки могут функционировать в устной и письменной форме;
- д) любой язык способен получить при соответствующих исторических условиях литературное нормирование и стилевое членение.

Общее и универсальное в различных языках и служит основой выделения в пределах лингвистики общего языкознания. Оно стремится не столько к тому, чтобы собрать факты всех языков и рассмотреть их под определенным углом зрения, сколько к тому, чтобы выработать теорию, применимую для объяснения фактов многих языков вместе и каждого языка в отдельности.

Таким образом, объект общего языкознания — язык во всех своих связях и функционировании.

Общее языкознание противопоставлено частным языкознаниям, изучающим каждый конкретный язык (русистика, украинистика и т. п.).

Предметом общего языкознания являются его основные проблемы:

- а) проблема объекта лингвистики, его границ, отчленения от смежных объектов (язык — речь — речевая деятельность);
- б) проблема структурного членения языка и внутренних связей языковой структуры;
- в) проблема функционирования языка, его связей с внеязыковыми явлениями;
- г) проблема исторического развития языка, внутренних и внешних условий развития;
- д) проблема знаковости языка и положения языка среди других знаковых систем;
- е) проблема языковых универсалий, т. е. общих для всех (или многих) языков структурных свойств и особенностей, и проблема классификации языков;
- ж) проблема науки о языке, ее методов и методик, ее внутренней структуры и внешних связей, в частности связей с другими науками.

Методология языкознания — учение о принципах исследования в науке о языке. Методология включает в себя три уровня: 1) общую философскую методологию, определяющую ориентацию, направление и принципы исследований в лингвистике; 2) общенаучные методы и приемы анализа, используемые во всех или большинстве наук (сравнение, выдвижение гипотезы, анализ, синтез и др.); 3) частнонаучные методы, применяемые в конкретной сфере человеческих знаний, в нашем случае — лингвистики (сравнительно-исторический, структурные и др.).

Таким образом, общее языкознание имеет собственный объект, предмет и

методы, что позволяет установить статус общего языкознания как самостоятельной науки.

3. В современном представлении язык как объект изучения обладает четырьмя фундаментальными свойствами:

- а) историзм (исторически обусловленный характер развития языка),
- б) психологизм (психическая природа речевой деятельности),
- в) структурно-системное устройство (системно-структурные основы устройства языка),
- г) социологизм (социально обусловленный характер возникновения и функционирования языка).

Данное представление формировалось постепенно, на протяжении всей истории развития языкознания.

Закономерен вопрос: когда же возникло языкознание? В современной науке сформировались две основные точки зрения. Согласно первой, наука о языке возникла вместе с появлением письменности, поскольку, несомненно, разработка графики требует осмысления плана выражения данного языка. Вторая точка зрения, которой мы придерживаемся, нижней границей современной лингвистики считает конец XVIII — начало XIX века, когда в трудах Ф. Боппа, Р. Раска, Я. Гримма, А. Х. Востокова был разработан сравнительно-исторический метод. Известно, что именно наличие собственного метода делает ту или иную отрасль знаний наукой.

Итак, практически весь XIX век прошел под знаком историзма. Стало ясно, что язык постоянно развивается, и изучаться он должен в историческом движении. Указанное представление о языке было подкреплено сравнительно-историческим методом. Сформировалась компаративистика.

Идеи о социальной обусловленности возникновения и функционирования языка восходят к философскому периоду античного языкознания, однако современное осмысление этот круг проблем получил во французской школе социолингвистики (П. Лафарг, А. Мейе), советском языкознании и других.

В начале XX века в центре внимания лингвистов оказался живой язык, осуществился поворот языкознания к говорящей личности, сформировался психологический подход к анализу языка (младограмматизм, А. А. Потебня и его школа и др.).

К двадцатым годам XX века язык стал изучаться, прежде всего, как система. Возник структурализм (пражская лингвистическая школа, американская дескриптивная лингвистика, глоссематика и др.). Изучение системно-структурного устройства языка обусловило целый ряд недостатков, коренящихся еще в концепции Ф. де Соссюра: система наличествует только в синхронном состоянии языка, диахрония и внешние факторы, обуславливающие речь и речевую деятельность, эту систему разрушают. Такой подход привел к тому, что структуралисты отказались от исторического, психологического изучения языка, полностью игнорировали значение языковых единиц. Расцвет структурализма приходится на 50-е годы XX века.

Вполне естественной реакцией на крайности структурализма явилась бурная экспансия в 60-70-е годы семантики, а в 80-е годы формирование

функционализма, изучающего цели и условия употребления языка. Функционализм, в отличие от структурализма, не отказался от достижений предшествующих направлений, а впитал их в себя: осуществляется анализ системных отношений в языке и изучается реализация их в речи. Основным принципом функционализма телеологический (понимание языка как целенаправленной системы средств выражения).

На рубеже XX-XXI веков наиболее активно развивается когнитивная лингвистика. Объектом ее изучения является человеческий разум, мышление и те ментальные процессы и состояния, которые с этим связаны. Когнитивная лингвистика — наука о знании и познании, о восприятии мира в процессе деятельности людей.

4. Термин "парадигма научного знания" появился в трудах американского ученого Т. Куна в 1962 году. В современной науке под парадигмой понимают модели постановки проблем и совокупность приемов их решения. В нашей науке парадигмы не сменяют друг друга, а накладываются одна на другую, сосуществуют в одно и то же время.

Основной парадигмой современной лингвистики является антропоцентризм — переключение интересов исследователя с объектов познания на субъект, то есть анализируется человек в языке и язык в человеке.

Антропоцентрическая парадигма охватывает функционализм, когнитивную лингвистику, лингвокультурологию, прагмалингвистику, коммуникативную лингвистику, этнолингвистику, лингвистику текста и др., в центре которых стоит человек. Победой антропоцентризма можно считать 90-е годы XX века.

В русле антропоцентризма разрабатываются новые лингвистические понятия и категории: языковая личность, языковая картина мира, концепт, концептосфера и др.

Таким образом, общее языкознание — специфическая наука и предмет образовательного лингвистического цикла. Оно имеет свой объект, предмет и систему методов.

ЛЕКЦИЯ 2

Тема: Основные направления в языкознании II пол. 19 века

Цель: овладеть знаниями о языкознании II пол. 19 века, усвоить информацию об основных лингвистических направлениях и школах того времени.

Методы: устное изложение материала (описательно-повествовательный, проблемное изложение), метод наблюдения над языком, беседа (эвристическая, репродуктивная, обобщающая, аналитико-синтетическая), работа с учебником, программируемое обучение.

Дидактические средства обучения: компьютерная презентация, учебник, словари.

Литература

1. Алпатов В. М. История лингвистических учений. — М., 1998. — С. 78—107.
2. Амирова Т. А., Ольховиков Б. А., Рождественский Ю. В. Очерки по истории лингвистики. — М., 1975. — С. 352—455.

3. Березин Ф. М. История лингвистических учений. — М., 1984. — С. 68—133.
4. Ковалик І.І., Самійленко С. П. Загальне мовознавство: Історія лінгвістичної думки. — К., 1985. — С. 91—188.
5. Кодухов В. И. Общее языкознание. — М., 1974. — С. 37—59.
6. Кочерган М.П. Загальне мовознавство. — К., 2003. — С. 55 – 69.
7. Удовиченко Г. М. Загальне мовознавство: Історія лінгвістичних учень. — К., 1980. — С. 43—77.

План

1. Натуралистическое направление в сравнительно-историческом языкознании.
 2. Логико-грамматические школы середины 19 в.
 3. Психологическое направление.
 4. Младограмматизм.

1. Во второй половине XIX века языкознание выделилось как особая отрасль науки, уточнило свой предмет и метод, приобрело современное строение. Основными разделами языкознания стали общее языкознание, сравнительно-историческое языкознание и частные языкознания. Но главным направлением XIX века оставалось сравнительно-историческое языкознание.

Первым направлением, возникшим в недрах сравнительно-исторического языкознания, был *натурализм*.

Немецкий ученый *Август Шлейхер (1821-1868)* явился основоположником натуралистического (или биологического) направления в языкознании.

А. Шлейхер изучал, помимо языков, философию и ботанику, что отразилось на его лингвистической концепции.

Свои взгляды на язык он изложил в работах: *"Язык Европы в систематическом освещении" (1850), "О морфологии языка" (1859), "Теория Дарвина и наука о языке" (1863, рус. пер. 1864), "Значение языка для естественной истории человечества" (1865, рус. пер. 1868)* и др.

А. Шлейхер считал, что язык должен рассматриваться как создание природы, потому что человек бессилён по своему произволу изменить что-либо в языке, как он не может изменить строение своего тела.

А. Шлейхер писал: "Все языки, которые мы прослеживаем на протяжении длительного времени, дают основание для заключения, что они находятся в постоянном и непрерывном изменении. Языки эти образованные из звуковой материи природные организмы, притом самые высшие из всех проявляют свои свойства природного организма не только в том, что все они классифицируются на роды, виды, подвиды и т. д., но и в том, что их рост происходит по определенным законам".

После выхода в свет труда Ч. Дарвина "Происхождение видов и естественный отбор" (1859) А. Шлейхер утверждает понимание языка как живого организма, причем не метафорически, а буквально (отметим, что у В. фон Гумбольдта организм — это система). *На этом основании А. Шлейхер представление о жизни живого организма переносит на жизнь языка: как*

отдельное животное или растение, язык рождается, достигает зрелости, дает потомство и умирает.

По образу и подобию классификации животных и растений, А. Шлейхер создает *генеалогическую классификацию индоевропейских языков*: семейству животных или растений в биологии соответствует *семейство языков* в языкознании; *родам*, на которые делятся семейства в биологии, в языкознании соответствуют *группы и подгруппы* языков; *видам*, на которые делятся роды, в языкознании соответствуют *отдельные языки*, а *подвидам* — *наречия и диалекты*. Что же соответствует отдельно взятому животному или растению? (язык отдельно взятого индивида).

Таким образом, впервые в истории языкознания А. Шлейхер представил историю индоевропейских языков в образе *генеалогического дерева* в виде расщепления и дальнейшего развития, начиная с праязыка, причем каждый раз такое расщепление было разделением на две ветви, что также навеяно биологическими концепциями.

А. Шлейхер считал, что семьи языков (индоевропейская, тюркская и т. д.) каждая происходит от своего праязыка, и праязыки семейств не являются родственными (отметим: В. фон Гумбольдт считал, что все языки произошли из одного корня).

А. Шлейхер писал: "Так как языки все более и более исчезают и новые при этом не возникают, то следует предположить, что первоначально было больше языков, чем ныне. В соответствии с этим и количество праязыков было, по-видимому, несравненно больше, чем это можно полагать на основе еще живущих языков".

Формулируя общие законы развития языка как естественного организма, А. Шлейхер подчеркивал, что язык — исключительное свойство, привилегия человека, так как у животных нет языка, есть лишь "ужимки". Изменения языка различны в трех эпохах его существования — "первоначальном создании, развитии, жизни".

А. Шлейхер утверждал, что все языки мира, независимо от их происхождения и принадлежности к той или иной семье, идут по одному и тому же пути развития. Рядом с генеалогической классификацией он строит *типологическую (морфологическую) классификацию* по способу соединения слов в предложении.

Ученый писал: "Значение и отношение, совместно получившие звуковое выражение, образуют слово. Слова в свою очередь составляют язык, В соответствии с этим сущность слова, а тем самым и языка, заключается в звуковом выражении значения и отношения. Сущность каждого языка в отдельности обуславливается способом, каким значение и отношение получают звуковое выражение... Точнее говоря, сущность слова, а тем самым и всего языка, определяется тремя моментами: звуком, формой и функцией".

Таким образом, А. Шлейхер различает в языке *значения* и *отношения*. Выражением значений являются значимые единицы — слова и словоформы; выражением отношений являются формальные элементы — суффиксы и флексии, которые выработал язык для связи слов между собой.

А. Шлейхер устанавливает *три типа языков: аморфные* (изолирующие), *агглютинативные* и *флективные* (напомним, что у В. фон Гумбольдта были еще полисинтетические языки).

У *изолирующих* языков (юго-восточная Азия — китайский, тибетский и т. п.) нет склонения имен и спряжения глаголов, нет флексии. Слова представляют собой изолированные, т. е. свободные от каких-либо аффиксов корни. Это и дало основание А. Шлейхеру назвать такие языки бесформенными (аморфными), т. к. форма понималась узко — как наличие флексии.

В *агглютинативных* языках (тюркских, финноугорских и др., их большинство) уже появляются средства выражения отношений — прилепы, однако их связь со словом-корнем слабая.

Наиболее высоких способов выражения отношений достигают *флективные* языки (индоевропейские и семитские) с появлением в них флексий.

А. Шлейхер считал, что эти три типа языков представляют три последовательные ступени в их развитии: сначала все языки были бесформенными, затем из них развиваются языки агглютинативные, а из них флективные.

В работах А. Шлейхера нашло развитие ранее высказанное В. фон Гумбольдтом мнение о том, что в жизни языка есть *два периода*: период расцвета форм языка (прогресс) и период их упадка, ослабления и исчезновения (регресс). А. Шлейхер утверждал, что общество непрерывно прогрессирует, в истории языка наблюдается непрерывный регресс. Это неправильное мнение было впоследствии подвергнуто критике.

Главной задачей сравнительной грамматики индоевропейских языков, по мнению А. Шлейхера, является восстановление реального праиндоевропейского языка в том самом виде, в каком он некогда существовал — его лексики, грамматических форм и т. д. Занимаясь этой реконструкцией, ученый написал басню на таком праязыке (базой для реконструкции явился санскрит).

Значение научных идей и трудов А. Шлейхера велико:

- он способствовал выработке в историческом языкознании принципа системности и метода реконструкции праязыка;
- морфологическая и генеалогическая классификации прочно вошли в общую теорию языка;
- рассмотрение создания языка как очеловечивания природы стало компонентом учения о происхождении языка и мышления.

Однако *подверглись критике* уже с момента их выдвижения такие положения теории натурализма как:

- объяснение причин эволюции языка только биологическими факторами;
- характеристика индоевропейских языков как самых современных;
- отрыв развития и истории языка от функционирования и истории общества.

Идеи натурализма развивал также *М. К. Рапп* ("*Физиология языка*", 1836-41; "*Сравнительная грамматика как естествоведческая наука*", ч. 1-3, 1852-59), *М. Мюллер*, который трактовал положения натурализма в наиболее

упрощенной форме, утверждая, в частности, что мозг выделяет мысль, подобно тому как печень выделяет желчь) и др.

2. Теоретическое языкознание середины XIX века развивалось в противоборстве логического и психологического направлений.

Логическое направление в лингвистике XIX века, в отличие от всеобщих рациональных грамматик (например, "Грамматики Порт Рояля") XVII века, обращало большее внимание на национальную специфику языковой формы, на единство логического и исторического. Основное внимание уделялось синтаксису. Морфология рассматривалась как этимология, лексическое значение — как понятие.

В 1827 году появилась грамматика **К. Беккера** "Организм языка". Она по сути дела явилась приложением законов логики к материалу современного немецкого языка.

Язык понимается как система органических (полярных) противоположностей, т. е. таких противоположностей, которые не уничтожают друг друга, а, напротив, взаимообусловлены и необходимы друг для друга в развитии организма как целого. Учение о предложении из логики и стилистики было перенесено в грамматику. **Ф. И. Буслаев** утверждает, что *Беккеровская схема "правильно определила части речи и члены предложения"*. Логико-семантический принцип надолго стал ведущим в грамматиках современных языков. На Западе логическое направление в грамматике известно под именем беккервянства.

Логико-семантическая школа получила распространение в ряде стран. В России видными представителями этого направления были **Н. И. Греч** ("*Практическая русская грамматика*", 1827 г.; "*Пространная русская грамматика*", 1829 г.), **И. И. Давыдов** ("*Опыт общесравнительной грамматики русского языка*", 1852 г.).

Влияние логической мысли было велико в интерпретации категорий синтаксиса. В определении **И. И. Давыдова** синтаксис "исследует или логические отношения понятий и их выражение, или логические отношения мыслей и их выражение". В дефинициях классов слов указывались не их формальные признаки, а их способность выполнять некоторую синтаксическую функцию. Так, существительные определялись как "слова подлежащего"; в особую группу выделялись слова, приспособленные для выполнения функции сказуемого (Л. Г. Якоб); предложения анализировались по модели суждения (S есть P).

Наиболее ярко логическое направление нашло свое выражение в грамматике академика **Ф. И. Буслаева (1818-1897)** — филолога с широким научным диапазоном: древнерусская литература, фольклор, палеография, русский язык и его история, хотя вопросы языкознания в кругу его научных интересов не были главными.

В 1858 году вышел "*Опыт исторической грамматики русского языка*" (в последующих изданиях — "Историческая грамматика русского языка"). Логицизм Ф. И. Буслаева проявился в синтаксисе, причем в наиболее характерной для логического направления форме: здесь грамматические категории отождествляются с логическими и подменяются ими.

Ф. И. Буслаев определяет предложение как выражение формально-логического суждения; подлежащее — выражение субъекта суждения, сказуемое — выражение предиката.

В логической грамматике установилось ставшее традиционным деление членов предложения на *главные* (подлежащее, сказуемое) и *второстепенные* (определение, дополнение, обстоятельство).

Ф. И. Буслаев создал учение о *логико-формальной основе предложения, методику логико-семантического анализа предложения*, которой руководствуются в школе и вузе и по сей день.

Критика логических принципов анализа основывалась на следующих положениях: 1) далеко не все категории логики имеют языковое соответствие (в языках не отражены важные для логики родовидовые отношения, различие между истинными и ложными высказываниями и др.); 2) не все формы языка имеют логическое содержание (так, не все предложения выражают суждение); 3) число логических и грамматических членов предложения не совпадает, вследствие чего объем логического и грамматического подлежащего и сказуемого различен (логически предложение членится на субъект и предикат, грамматика же выделяет в составе группы подлежащего определения, а в составе группы сказуемого — дополнения и обстоятельства); 4) логические и грамматические характеристики членов предложения могут не только расходиться, но и инвертироваться: сказуемое может получать функцию логического субъекта, а подлежащее — предиката (ср. актуальное членение предложения); 5) применение логических определений к категориям грамматики (типа "суждение, выраженное словами, есть предложение") не корректно; 6) анализ предложений на основе единой логической модели не позволяет описать реальные синтаксические структуры во всем их разнообразии (особенно индоевропейских языков), затемняя существующие между разными языками типологические различия и индивидуальные особенности конкретных языков; 7) логические описания оставляют не выявленными психологический (эмоциональный, оценочный, волевой) и коммуникативный аспекты речи; 8) логика не может дать надежного принципа классификации языковых форм.

3. Психологическое направление в языкознании — это совокупность течений, школ и отдельных концепций, рассматривающих язык как феномен психологического состояния и деятельности человека или народа. Поэтому можно говорить о ряде психологических направлений, школ и концепций, объединенных следующими особенностями:

1. общей оппозицией логическим и формальным школам в языкознании;
2. ориентацией на психологию как методологическую базу;
3. стремлением исследовать язык в его реальном функционировании и употреблении.

Лингвистический психологизм возник в недрах сравнительно-исторического языкознания в 50-е гг. XIX в. под влиянием философии языка В. фон Гумбольдта как реакция на господствующие в то время логические воззрения на сущность языка.

Основатель рассматриваемого направления — *Г. Штейнталь*, в отечественном языкознании крупнейшим его представителем был *А. А. Потебня* и возглавляемая им *Харьковская лингвистическая школа*.

Психологическое направление противостоит логическому по таким направлениям:

- 1) категории грамматики и логики столь же слабо соотнесены друг с другом, как понятия круга и красного; логика общечеловечна и не может вскрыть специфики языка данного народа (Штейнталь);
- 2) логика — наука гипотетическая, тогда как языкознание — генетическая, т. е. исследующая "процесс сказывания", которым логика не интересуется;
- 3) "логика настолько формальная наука, что сравнительно с ней формальность языкознания вещественна" (А. А. Потебня);
- 4) логике как методологической основе предшествующего языкознания противопоставлялась психология; вслед за В. фон Гумбольдтом, Г. Штейнталь видит в языке выражение "духа народа" — народной психологии. В связи с этим пробуждается интерес к фольклору, мифологии, обычаям народа, выраженных в пословицах, поговорках, загадках и др.

Психологическое направление рассматривало язык как явление историческое и динамическое, вечно развивающееся, что согласуется с назначением сравнительно-исторического метода.

Представители данного направления проявили внимание к речевым актам живого языка, к внутренней стороне языка, к значению слова и предложения.

Истоком психологического направления в языкознании явилась ассоциативная психология *И. Т. Гербарта (1776-1841)*, ученика Фихте.

Деятельность сознания рассматривалась как цепь связей (ассоциаций) представлений, сцепляющихся между собой по разного типа ассоциациям — по сходству, по смежности, по контрасту. *Акт познания действительности рассматривается как апперцепция: новое представление (представление о познаваемом предмете) апперцепируется (увязывается по тому или иному виду ассоциаций) со старыми, уже имеющимися в сознании человека из прошлого опыта представлениями, и благодаря этому осознается. То есть в новом представлении обнаруживаются определенные признаки, по которым познаваемый предмет или явление относится в ту или иную рубрику.*

Например, мальчик, увидев на лампе круглый абажур, воскликнул: "Арбузик!". То есть представление об абажуре (новое представление) как о круглом предмете апперцептировалось в сознании мальчиком со старым, уже имевшимся в его сознании представлением об арбузе, тоже круглой формы; произошла ассоциация по сходству, новое оказалось познанное через старое.

Крупнейшие **недостатки** ассоциативной психологии:

- 1) преувеличение в деятельности сознания представлений в ущерб понятиям;
- 2) отодвигание на задний план сознательной воли человека;
- 3) умаление роли интеллекта в психической деятельности человека.

Основоположником психологизма в языкознании считают *Геймана Штейнталя (1823 – 1899)*.

Свою психологическую концепцию языка Штейнталь изложил в работах: *«Грамматика, логика и психология, их принципы и взаимоотношение» (1855)*, *«Вступление к психологии и языкознания» (1871)*, *«Происхождения языка» (1851)*, *«Классификация языков как развитие языковой идеи» (1850)*, *«Характеристика важнейших типов строения языков» (1860)*, *«Философия языка» (1858)*, *«Философия, история и психология и их взаимоотношение» (1863)*.

Психологическая концепция Штейнталя сводится к таким главнейшим идеям:

1) языковедение принадлежит к психологическим наукам, поскольку речь это духовная деятельность;

2) предметом языкознания является язык как объект психологического наблюдения. Язык — это «выражения осознанных внутренних, психологических и духовных движений, состояний и отношений с помощью артикулируемых звуков»;

3) «народный дух» находит свое отображение в морали, обычаях, поступках, традициях, фольклоре, но более всего в языке, поэтому языкознание «является наилучшим вступлением к психологии народа»;

4) проблемы сущности и происхождения языка являются идентичными, поскольку язык постоянно и одинаковым способом порождается душой человека;

5) следует различать предметное (логическое) и языковое мышление. Предметное мышление — это представления про предметы и явления объективного мира. Языковое мышление — представления, вычлененные со сферы предметного мышления. Полученное представление — это внутренняя форма. Языковое мышление связано с «языковым сознанием»;

б) язык как психическое явление не исключает ее зависимости от общества. У индивида возникают психические образования, комплексы представлений, которые без влияния других людей не возникли бы или возникли бы очень поздно.

Весомый вклад в этнопсихологию конца 19 – начала 20 ст. внес *Вильгельм Вундт (1832 – 1920)* – немецкий философ и психолог, написал 10-томный труд *«Психология народов. Исследование законов развития языка, мифов и обычаев»*.

Харьковская лингвистическая школа - одно из направлений славянского языкознания второй половины XIX в. Наиболее яркие его представители — А. А. Потебня, Д. Н. Овсянко-Куликовский, А. В. Ветухов, А. Г. Горнофельд, М. А. Колосов, Б. А. Лезин, А. В. Попов, М. Г. Халанский, В. И. Харциев. Они исследовали язык в широком культурном и историческом контексте. Изучая происхождение и развитие языков и словесности в связи с историей народа, представители Харьковской лингвистической школы исследовали фонетические и грамматические особенности восточнославянских языков в их эволюции, собирали и изучали фольклор и художественные ценности, составляющие

достояние национальной культуры. У истоков Харьковской лингвистической школы стояли *И. И. Срезневский* ("*Мысли и заметки*", 1831; "*Мысли об истории русского языка*", 1850) и его ученик *П. А. Лавровский* ("*О языке северных русских летописей*", 1852).

ЛЕКЦИЯ 3

Тема: Языкознание конца 19 – начала 20 в.

Цель: овладеть знаниями о языкознании конца 19 – начала 20 века, усвоить информацию об основных лингвистических направлениях и школах того времени.

Методы: устное изложение материала (описательно-повествовательный, проблемное изложение), метод наблюдения над языком, беседа (эвристическая, репродуктивная, обобщающая, аналитико-синтетическая), работа с учебником, программируемое обучение.

Дидактические средства обучения: компьютерная презентация, учебник, словари.

Литература

1. Білецький А. О. Про мову і мовознавство. — К., 1996. — С. 11—18, 125—130, 171—172.
2. Березин Ф. М., Головин Б. Н, Общее языкознание. — М., 1979. — С. 7—49, 279—292.
3. Звегинцев В. А. Очерки по общему языкознанию. — М., 1962. — С. 89—113.
4. Ахунзянов З. М. Общее языкознание. — Казань, 1981. — С. 4—17.
5. Кочерган М. П. Загальне мовознавство. — К., 2003. — С. 7 – 10.
6. Общее языкознание/ Под общ. ред. А. Е. Супруна. — Минск, 1983. — С. 6—22.

План

1. Г. Шухардт и Школа „слов и вещей”.
2. Школа эстетического идеализма.
3. Неолингвистика.

Хотя младограмматизм внес много нового и ценного в науку о языке, однако некоторые его утверждения были противоречивыми и даже ошибочными. Поэтому в конце XIX — начале XX ст. возникают новые лингвистические школы, которые выступают с критикой младограмматизма.

1. Школа «слов и вещей» – одно из первых направлений, выступающих с критикой младограмматизма.

В 1909 году группа австрийских ученых Р. Мерингер, В. Мейер-Любке и др. основали журнал "Слова и вещи", в котором пропагандировалась необходимость изучения слов вместе с обозначаемыми ими вещами.

В противовес младограмматикам, которые изучали фонетику и морфологию и почти не касались семантики, Школа «слов и вещей» сосредоточивает внимание на семантике слов, на развитии и изменении их значений.

Принципиальное обоснование нового подхода к изучению языка дал Гуго

Шухардт в работе "Вещи и слова" (1912 г.). Автор утверждает: жизнь слова только тогда понятна, когда понятна сама обозначаемая этим словом вещь и ее история.

Под *вещью* Шухардт понимает и предметы, и действия, и состояния; одушевленные и неодушевленные реального и нереального мира. Между вещью и словом, по его мнению, находится представление, однако между историей вещей и историей слов существует полный параллелизм. *Особенно это ясно при заимствовании слова одним языком из другого, т. к. оно обычно является следствием заимствования предмета или понятия одним народом у другого. Так, слово "плуг" заимствовано из немецкого "der Pflug" вместе с обозначаемым этим словом орудием для вспашки земли. На постсоветском пространстве весьма активны американизмы в связи с изменением экономических, политических и культурных приоритетов, таким образом проявляется связь географии вещи, понятия и слова и важность учета этой связи в языкознании.*

Шухардт сделал правильные выводы о соотношении истории обозначения и значения: 1) вещь может изменяться при неизменности обозначения; 2) вещь остается неизменной, но изменяется обозначение.

Примат семантики над фонетикой Шухардт перенес на этимологические исследования. Если у молодограмматиков этимология основывалась на анализе звуковой формы посредством звуковых законов, то Шухардт считал, что этимология слова может быть установлена семантически, даже если его фонетическая история не поддается выяснению.

Г. Шухардт (1842-1927 гг.), которого иногда называют одним из самых виднейших языковедов всех времен, интересовался широким кругом проблем, смело шел навстречу самым сложным вопросам, выделяя новые проблемы, неутомимо работал над изучением разнообразных языков,

Г. Шухардт был сильнее в критике, чем в творческом сознании, он был страстным полемистом с очень широкими и разнообразными интересами.

Помимо романских, Г. Шухардт занимался кавказскими и некоторыми африканскими языками, в сфере его интересов были язык и культура басков, проблемы общего и сравнительного языкознания. Библиография его работ насчитывает около 800 названий.

Сам Г. Шухардт не склонен был переоценивать широту своих интересов. На вопрос о том, сколько языков он знает (об этом его часто спрашивали), он неизменно отвечал: "Едва только свой родной язык, немецкий".

Широту своих интересов сам Г. Шухардт мотивировал тем, что наука о языке едина: каким бы языком ни занимался лингвист, он обязан помнить об этом единстве и понимать его.

Ученый справедливо утверждал, что все языки равны по своей природе, а несходство между ними определяется прежде всего степенью их исторического развития, условиями их возникновения и функционирования.

В острой борьбе с концепцией младограмматиков Г. Шухардт, постоянно подчеркивал, что язык не является биологическим организмом, вещь, язык — это процесс, который находится в состоянии постоянного и вечного становления. Определение языка должно быть детерминировано самим его развитием.

Язык Г. Шухардт считал продуктом говорящего индивида: положения, условия жизни индивида, его характер, культура, возраст и т. д. оказывают, по его мнению, прямое влияние на язык, создают определенный индивидуальный "стиль", который затем путем имитации генерализуется. *Таким образом, Г. Шухардт закладывает фундамент для разработки такой категории, как языковая личность.*

Причиной языкового развития Шухардт уважал языковое смешивание (скрещивание). *В языках постоянно идет процесс географического выравнивания. Поэтому нет четких границ между диалектами и языками, а есть постепенный переход из одного языка в другой.*

Исходя из концепции скрещивания языков, один и тот же язык может иметь нескольких предков. Поскольку смешивание сближает разные языки, то «родственными» являются все языки мира. Это дает основания для сравнительных исследований неродственных языков. Подобие языковых структур и однородность развития разных языков обусловлены еще и общностью психической природы людей. Это положение впоследствии стало ведущим во французской школе лингвогеографии.

Новаторство Г. Шухардта обнаружилось в стремлении показать активный характер языка, его воздействие на поведение (в широком смысле) людей, его роль в обществе, в процессе коммуникации, во взаимоотношениях между людьми. Этим ученый близок и к более поздним идеям социальной лингвистики. *Он остался фактически одиноким в истории языкознания, хотя отдельными его выводами пользовались и пользуются языковеды, нередко принадлежащие к самым различным направлениям.*

Как видим, лингвистическое наследие Шухардта и всей Школы «слов и вещей» является неоднородным и неравноценным.

Позитивным в наследии Шухардта и Школы «слов и вещей» является новый подход к изучению языка, разработка новых методик ее описания, что повлияло на зарождение лингвистической географии и социологического направления в языкознании. Однако отказ от понятия закона в целом негативно повлиял на методiku сравнительно-исторических исследований, поскольку лишал компаративиста четких критериев.

Одним из крупнейших **недостатков** младограмматиков является изучение языка в отрыве от быта народа, от реальной действительности, в которой язык используется и в связях с которой совершается его история.

В противовес младограмматикам язык начинают изучать в его естественной, необходимой связи с реальным окружением, и в первую очередь с вещами, с которыми имеет дело человек в своей практической деятельности.

2. Социальная природа и обусловленность языка получили своеобразное истолкование в школе Карла Фосслера, носящей название эстетического идеализма (название направления связано с названием программного сборника статей (1922 г.).

Глава школы эстетического идеализма К. Фосслер (1872-1947) был не только лингвистом, но и литературоведом (специалистом в области романской филологии). В 1909 г. он опубликовал свою программную работу "Позитивизм и

идеализм в языкознании". Изложенной в этой книге концепции он остался верен до конца своей жизни. Последующие его работы "Язык как творчество и развитие" (1905), "Избранные статьи по философии языка" (1923 г.), "Дух и культура в языке" (1925 г.), а также многочисленные статьи детализируют высказанные в первой книге положения. Особняком стоит его книга "Культура Франции в зеркале ее языкового развития" (1913 г.). Эта книга представляет собой применение выдвинутых К. Фосслером теоретических принципов к изучению истории французского языка.

Эстетическая теория языка К. Фосслера сложилась под влиянием лингвистической концепции В. фон Гумбольдта и системы философских воззрений Бенедетто Кроче (итальянский философ и эстетик), идеалистической философии Гегеля.

Резко критикуя младограмматиков за отказ от изучения "исходной причинной связи" между явлениями, за механицизм, К. Фосслер назвал такой подход к языку *позитивизмом*, "смертью человеческого мышления", "концом философии" и противопоставил ему свою теорию языка, которую он определил как *"идеализм"*, потому что в ней, вслед за В. фон Гумбольдтом, язык рассматривается как непрерывная творческая духовная деятельность, неотделимая от духовной и интеллектуальной истории народа.

К. Фосслер подчеркивал тот факт, что младограмматики, накопив огромный материал, интересуются только вопросами: что есть в языке? и что в нем происходит? Но младограмматики игнорируют самый важный вопрос: Почему? Для чего совершаются в языке те или иные процессы? К. Фосслер причины языковых явлений ищет в деятельности души, в интуитивной деятельности индивида, той деятельности, которая лежит в основе художественного творчества в искусстве.

Единственная реальность и тем самым *основной объект* изучения для К. Фосслера — речь индивида, понимаемая как духовное творчество личности, служащее средством выражения ее интуиции и фантазии.

С точки зрения К. Фосслера, язык не средство общения, а средство выражения, общая языковая деятельность возможна лишь благодаря "общей духовной предрасположенности" говорящих.

По мнению К. Фосслера, язык и все его компоненты "должны находить свое конечное, единственное и истинное толкование в высшей дисциплине — стилистике".

К. Фосслер пишет: *"Языковое выражение возникает в результате индивидуальной деятельности, но оно утверждается если приходится по вкусу другим, если они его принимают и повторяют либо бессознательно, т. е. пассивно, либо точно так же творчески, т. е. модифицируя, исправляя, ослабляя или усиливая, короче говоря, принимая коллективное участие"*.

Таким образом, творческая личность создает новое, инертная масса, если принимает это новое, превращает его в шаблон. Грамматика - это описание и систематизация таких ставших общепринятыми шаблонами средств языка. Грамматика по отношению к стилистике является низшей наукой, именно в стилистике язык получает свое полное и настоящее изучение.

С Фосслер писал: *"Каждое средство выражения, прежде чем стать общепринятым и синтаксическим, первоначально и многократно было индивидуальным и стилистическим, а в устах оригинального художника даже после того, как оно стало общим, не перестает быть индивидуальным. Самые тривиальные обороты в сосуществующих контекстах могут звучать в высшей степени впечатляюще и своеобразно"*.

Примером, на наш взгляд, является стихотворение А. С. Пушкина *"Я вас любил,.."*, в котором нет окказионализмов и других поэтических средств, однако воздействие его на читателей огромно. К. Фосслер утверждает, что сколько индивидуумов, столько и стилей.

К. Фосслер и другие представители эстетического идеализма решали научные проблемы с позиций субъективно-идеалистических, выдвигая на первый план экспрессивно-эстетическую функцию языка. Однако, рассматривая язык как культурно-историческое явление, которое невозможно исследовать вне связи с культурой и историей народа, школа эстетического идеализма расширила и обогатила проблематику науки о языке, поставив перед ней ряд новых важных задач: создание лингвистической стилистики, изучение языка писателя, его соотношения с общенародным языком, а также роли художественной литературы в развитии литературного языка народа.

3. В 20-х годах XX ст. сформировалось новое направление в языкознании — неолингвистика.

Представителями этого направления являются итальянские ученые **Маттео Бартоли** (1873—1946), **Джулио Бертони** (1878— 1942), **Витторио Пизани** (1899—1990) и **Джулиано Бонфанте** (1904—1987). Объясняя название новой школы, Бартоли противопоставляет ее младограмматизму: *младограмматики исследовали только грамматику, а неолингвисты хотят быть лингвистами, то есть изучать все языковые проблемы.*

Принципы и методы неолингвистики изложены в «Коротком очерке неолингвистики» Бартоли и Бертони (1925), а также во «Вступлении к неолингвистике» Бартоли (1925) и в труде **Бонфанте** «Позиция неолингвистики» (1947).

Неолингвистика — эклектическое направление. Ее принципы основываются на идеях Гумбольдта, Кроче, Фосслера и Шухардта. Вслед за Гумбольдтом и Кроче неолингвисты рассматривают язык как духовную деятельность и художественное творчество, считая ее продуктом эстетичного творчества индивидов. Как и Фосслер, подчеркивают, что *«любое языковое изменение имеет индивидуальное происхождение; сначала это свободное творчество человека, которое имитируется и ассимилируется (но не копируется) другим человеком, потом третьим, пока не распространится на более или менее значительной территории. Это творчество может быть более или менее сильным, иметь большую или меньшую способность к сохранению или распространению соответственно творческой силе индивида, его социального влияния, литературной репутации и тому подобное.*

Новообразования короля имеют лучшие шансы, чем новообразования крестьянина».

Понимают язык как выражение эстетического творчества. Распространение новообразований в языке, по их мнению, основывается, как и в искусстве, на эстетическом отборе. *Этим объясняется то, что неолингвисты не воспринимали изучения языка в сугубо лингвистических категориях, которое было характерным для младограмматиков, и акцентировали на связи языкознания с историей, литературоведением, культурологией.*

Вопреки младограмматикам неолингвисты отрицали регулярность языковых изменений. *«Все в языке регулярное, как и в жизни, ибо существует. И в то же время все нерегулярное, потому что условия существования явления разные».*

Не соглашались неолингвисты с членением языка младограмматиками на фонетику, морфологию и синтаксис: люди говорят предложениями, а не фонемами, морфемами, синтагмами.

Критикуя младограмматиков за упрощение и схематизацию, за невнимание к «человеческому фактору», пренебрежение индивидуальным творчеством, проведение дискретных границ относительно непрерывных процессов, стремление отделить лингвистику от других наук, неолингвисты вместо этого ничего не предложили, кроме сугубо индивидуального рассмотрения истории отдельных языковых фактов.

Призывая лингвистов раскрывать сложность языкового развития и учитывать в изучении языка конкретные условия его развития, неолінгвісти в действительности ограничивались лишь географическим фактором, то есть рассматривали язык прежде всего с точки зрения территориального распространения определенных явлений. Бартоли даже назвал свое направление пространственной лингвистикой.

Основным методом исследования языка неолингвисты считали установление изоглосс, то есть линий на карте, которые показывают границы распространения языковых явлений. Исходя из этого, они определяют язык как механическую совокупность изоглосс. Языковые инновации рассматривают в трех аспектах: 1) их возраст; 2) место появления; 3) причины возникновения.

В отличие от младограмматиков, которые проповедовали теорию полигенезиса языков (происхождение языков мира от нескольких праязыков), неолингвисты поддерживали теорию моногенезиса, то есть происхождение всех языков мира от одного предка.

Вслед за Шухардтом неолингвисты указывали на условность границ между языками и диалектами. Бартоли, в частности, говорил о **лингвальной непрерывности**, к которой принадлежат индоевропейские, уральские, семитские языки.

По убеждению неолингвистов, все вещи мира являются смешанными. Так, французская речь является результатом смешивания латинской и германской, испанская — латинской и арабской, румынская

— латинской и славянской, чешская — славянской и немецкой, болгарская — славянской и греческой, российская — славянской и финно-венгерской. Таким образом, в реальности имеем дело не с родством, а со свойством, то есть семьей не по общему происхождению, а по результату контакта, скрещивания. В результате длительного контакта, взаимовлияния могут возникать языковые союзы -- особенные типы ареально-исторической общности языков, которые характеризуются определенным количеством общих структурных и материальных признаков.

Следовательно, неолингвисты в противовес младограмматикам, которые изучали язык в диахронии, акцентировали на синхронно-диахронном взаимодействии разных языковых фактов, исследовали живые реальные диалекты, усовершенствовали методику лингвистической географии, связали ее с проблемами сравнительно-исторического языкознания. Особенно ценен их взнос в этимологию.

Недостатками неолингвистики является увлечение экстралингвальными фактами, недооценка системно-структурных свойств языка, понимание языка как абстракции (реальностью считали язык отдельного человека, а национальный язык – абстракцией).

**Комплекс контрольних робіт (ККР) для визначення залишкових знань
з дисципліни, завдань для змістовно-модульних контрольних робіт**

**МКР
ЗАГАЛЬНЕ МОВОЗНАВСТВО
1 варіант**

1 РІВЕНЬ

1. У якому розділі курсу «Загальне мовознавство» розглядаються основні етапи в розвитку науки про мову, характеризуються головні лінгвістичні напрямки й школи?

- а) методи та прийоми лінгвістичного аналізу; б) історія мовознавства;
в) теорія мовознавства; г) у всіх розділах.

2. Як називалася давньоіндійська граматики класичного санскриту, і хто її автор?

- а) "Аштадхьян" Паніні; б) «Кратіл» Платона ;
в) «Вчення про граматичне мистецтво» Прісциана;
г) «Диван тюркських мов» Махмуда аль-Кашгарі.

3. Основною парадигмою сучасної лінгвістики є:

- а) структуралізм; б) функціоналізм;
в) психологізм; г) антропоцентризм.

4. Необхідність зберегти чистоту мови, відгородити її від іншомовного впливу й впливу діалектів стало стимулом для формування й розвитку ... мовознавства.

- а) давньокитайського; б) давньогрецького;
в) давньоарабського; г) давньоримського.

5. Яка з проблем не є предметом загального мовознавства?

- а) проблема знаковості мови й положення мови серед інших знакових систем;
б) проблема якої-небудь конкретної мови: у всіх її зв'язках і функціонуванні;
в) проблема структурного членування мови й внутрішніх зв'язків мовної структури;
г) проблема класифікації мов.

6. Генеалогічну класифікацію індоєвропейських мов створив:

- а) А. Шлейхер; в) К. Беккер;
б) В. Вундт; г) Г. Штейнталь.

7. Серед базових функцій у суспільстві в основному називають дві:

- а) номінативну й референтну;
б) комунікативну й естетичну;
в) комунікативну й когнітивну.

8. Кожна соціальна група, від сім'ї до етносу, характеризується властивим їй особливим варіантом мови, що називається...

- а) діалектом; б) соціолектом; в) варіолектом.

9. Чи правильним є твердження про те, що будь-яка мова має конкретно-історичну соціальну норму?

- а) так; б) ні; в) іноді.

10. Наука, що вивчає проблеми, пов'язані із соціальною природою мови, її суспільними функціями, механізмом впливу соціальних факторів на мову й роллю мови в житті суспільства, - це...

а) соціолінгвістика; б) інтерлінгвістика; в) металінгвістика.

11. Метод – це...

- а) система правил і прийомів підходу до вивчення явищ і закономірностей природи, суспільства і мислення;
- б) шлях досягнення будь-якої мети;
- в) певна система вивчення будь-якого явища.

12. До загальнонаукових методик дослідження належать:

- а) індукція, дедукція, аналіз, синтез;
- б) описовий, структурний і порівняльний методи;
- в) аналіз, синтез і порівняльно-історичний метод.

13. Головна мета порівняльно-історичного методу – це....

- а) планомірна інвентаризація одиниць мови і пояснення особливостей їх будови та функціонування на певному етапі розвитку мови;
- б) відкриття законів, за якими розвивалися мови в минулому;
- в) аналіз мовних явищ на основі зв'язків і відношень між мовними елементами.

14. Метод синхронного аналізу мовних явищ лише на основі зв'язків і відношень між мовними елементами – це...

- а) описовий метод;
- б) структурний метод;
- в) ареальний метод.

15. Хто з вчених і коли висунув гіпотезу, яка відома в мовознавстві як ларингальна гіпотеза?

- а) Є. Курилович у 1927 р.; б) Ф. де Соссюр у 1878 р.; в) Р.О. Якобсон у 1865 р.

2 РІВЕНЬ

Дайте визначення термінам: *соціолінгвістика, тесей, система*.

3 РІВЕНЬ

1. Перелічте основні положення граматики Паніні. Зіставте їх із граматикою сучасної мови (на вибір: російської, української, англійської, німецької).
2. Охарактеризуйте молодогораматичний напрям у мовознавстві. Перелічте його позитивні й негативні сторони.
3. Наведіть 5 прикладів екзотизмів.
4. У чому полягає відмінність багатомовності й діглосії?

МКР
ЗАГАЛЬНЕ МОВОЗНАВСТВО
2 варіант

1 РІВЕНЬ

1. Які два табори сперечалися, обговорюючи питання про "правильність імен"?
- а) аналогісти й аномалісти;
 - б) прихильники теорії «тесей» і прихильники теорії «фюсей»;
 - в) мовознавці давньої Греції й давнього Риму;
 - г) мовознавці філософського періоду й олександрійського періоду античності.
2. У якому розділі курсу «Загальне мовознавство» розкриваються основні принципи сучасної теорії мови, найважливіші проблеми лінгвістичної науки, що визначають підходи до рішення всіх конкретних лінгвістичних питань?
- а) історія мовознавства;
 - б) теорія мовознавства;
 - в) методи й прийоми лінгвістичного аналізу;
 - г) у всіх розділах.
3. Граматика як наука емпірична й описова, з метою канонізації санскриту була створена у...
- а) давній Греції;
 - б) давньому Римі;
 - в) давньому Китаї;
 - г) давній Індії.
4. Який мовознавець у 11 столітті самостійно виробив і застосував на практиці порівняльно-історичний метод, що у Європі був відкритий лише в першій чверті 19 століття?
- а) Паніні в граматиці "Аштадхьян";
 - б) Платон у діалозі «Кратіл»;
 - в) Прісціан у «Вченні про граматичне мистецтво»;
 - г) Махмуд аль-Кашгарі в книзі "Диван тюркських мов".
5. Традиційний розподіл членів речення на головні та другорядні встановився:
- а) у психологічному напрямку;
 - б) у логічному напрямку;
 - в) у натуралістичному напрямку;
 - г) у молодограматизмі.
6. Хто з мовознавців вивчав, крім мов, філософію й ботаніку, що відбилося на його лінгвістичній концепції?
- а) Г. Шухардт;
 - б) А. Шлейхер;
 - в) О.О. Потебня;
 - г) Дж. Бертоні.
7. Сукупність найбільш стійких, традиційних елементів системи мови, історично відібраних і закріплених суспільною мовною практикою; сукупність колективних реалізацій мовної системи, прийнятих суспільством на певному етапі його розвитку й усвідомлених їм як правильні, зразкові, - це...
- а) мовна функція;
 - б) мовна норма;
 - в) мовна ситуація.
8. Як називають запозичені безеквівалентні слова типу *тореадор, барбі, авеню*?
- а) варваризми;
 - б) екзотизми;
 - в) американізми.
9. Одяг ченців, священників, військова форма - це приклади...
- а) напіввербального символізму;
 - б) вербального символізму;
 - в) невербального символізму.
10. Волапюк, ідо, окциденталь, інтерлінгва - це...
- а) соціолінгвістичні дисципліни;
 - б) розділи соціолінгвістики;

в) міжнародні штучні мови.

11. У загальнонауковому, філософському значенні термін “метод” означає:

а) шлях пізнання і витлумачення будь-якого явища дійсності;

б) шлях пізнання і витлумачення явищ, який використовується в певній конкретній науці;

в) шлях пізнання і витлумачення явищ, який використовується в певній конкретній системі.

12. Прийом дослідження, за якого на підставі вивчення окремих явищ робиться загальний висновок про весь клас цих явищ, називається:

а) індукція;

б) дедукція;

в) аналіз.

13. Синтез являє собою:

а) мислене або практичне розчленування цілого на частини;

б) узагальнення результатів окремих конкретних спостережень;

в) з'єднання частин у ціле.

14. Який із методів застосовується до вивчення будь-яких мов – споріднених і неспоріднених?

а) зіставний метод;

б) структурний метод;

в) описовий метод.

15. Прийоми зовнішньої та внутрішньої інтерпретації використовує:

а) порівняльно- історичний метод; б) описовий метод; в) ареальний метод.

2 РІВЕНЬ

Дайте визначення термінам *структура*, *фюсей*, *знак*.

3 РІВЕНЬ

1. Викладіть суть суперечки між давньогрецькими філологами по питанню про аналогію й аномалію. Як результати цієї суперечки відбиті в сучасній науці?

2. Охарактеризуйте психологічний напрямок у мовознавстві. Перелічте його позитивні й негативні сторони.

3. Наведіть 5 прикладів вербального символізму.

4. Визначте спільне та відмінне у порівняльно-історичному та зіставному методах.

МКР
ЗАГАЛЬНЕ МОВОЗНАВСТВО
3 варіант

1 РІВЕНЬ

1. Які мовознавці на початкових етапах історії мовознавства велику увагу приділяли лексикографії й граматиці?

а) римляни; б) араби; в) греки; г) індуси.

2. Античне мовознавство носило...

а) емпіричний і практичний характер;

б) пізнавально-філософські, педагогічні й ораторські завдання;

в) необхідність зберегти чистоту мови, відгородити її від іншомовного впливу й впливу діалектів;

г) всі відповіді є вірними.

3. Що є об'єктом загального мовознавства?

а) проблема знаковості мови й положення мови серед інших знакових систем;

б) мова у всіх своїх зв'язках і функціонуванні;

в) проблема структурного членування мови й внутрішніх зв'язків мовної структури;

г) характеристика основних методів, прийомів, методик і правил лінгвістичного аналізу.

4. Обговорювалася проблема: відношення між думкою й словом, між речами і їхніми іменами у...

а) давній Індії; б) давньому Китаї; в) давньому Римі; г) давній Греції.

5. Мовознавство виникло ...

а) на рубежі 20-21 століть, коли основною парадигмою лінгвістики став антропоцентризм;

б) наприкінці 18 -початку 19 століття, коли в працях Ф. Боппа, Р. Раска, Я. Гримма, О. Х. Востокова був розроблений порівняльно-історичний метод;

в) у двадцятих роках 20 століття, коли мова стала вивчатися насамперед як система;

г) у 80-і роки 20 століття, при формуванні функціоналізму, що вивчає мету й умови вживання мови.

6. Психологічний напрямок розглядає мову як:

а) створення природи;

б) феномен психологічного стану й діяльності людини;

в) систему органічних протилежностей.

7. Назвіть одну із трьох особливостей мовної норми, що полягає в тому, що все визнане суспільством вважається правильним і його повинні дотримуватися мовці.

а) обов'язковість; б) стійкість; в) вибірковість.

8. Іноді до базових функцій, крім комунікативної і когнітивної, відносять ще й...

а) емотивну й метамовну; б) поетичну й естетичну; в) конативну й кумулятивну.

9. Чи існує у лінгвістиці поняття "сімейна фразеологія"?

а) так; б) ні; в) існує, але не у лінгвістиці.

10. Який напрямок виник в надрах порівняльно-історичного мовознавства у 50-і рр. XIX в. під впливом філософії мови В. фон Гумбольдта, як реакція на пануючі в той час логічні погляди на сутність мови?

- а) лінгвістичний натуралізм;
- б) лінгвістичний логіцизм;
- в) лінгвістичний історизм;
- г) лінгвістичний психологізм.

11. Сукупність прийомів і процедур історико-генетичного дослідження мовних сімей і груп, а також окремих мов для встановлення закономірностей їх розвитку називається:

- а) ареальний метод;
- б) порівняльно- історичний метод;
- в) описовий метод.

12. Кожне лінгво-географічне дослідження передбачає:

- а) чотири етапи;
- б) три етапи;
- в) два етапи.

13. Структурний метод реалізується в таких чотирьох методиках:

- а) експериментальній, трансформаційного аналізу, наявних складників і зіставного аналізу;
- б) компонентній, безпосереднього аналізу, структурних складників і дистрибутивного аналізу;
- в) дистрибутивній, безпосередніх складників, трансформаційній і компонентного аналізу.

14. Система прийомів лінгвістичного вивчення значення слів, суть якої полягає в розщепленні значення слова на складові компоненти, які називають семами, семантичними множниками, має назву:

- а) дистрибутивний аналіз;
- б) компонентний аналіз;
- в) трансформаційний аналіз.

15. Методи польового дослідження і методи соціолінгвістичного аналізу зібраного матеріалу належать до:

- а) психолінгвістичних методів;
- б) методів соціолінгвістики;
- в) психосоціологічних методів.

2 РІВЕНЬ

Дайте визначення термінам *аблатив*, *загальне мовознавство*, *метод*.

3 РІВЕНЬ

1. Викладіть суть суперечки між давньогрецькими філологами по питанню про «правильність імен». Як результати цієї суперечки відбиті в сучасній науці?

2. Охарактеризуйте натуралістичний напрям у мовознавстві. Перелічте його позитивні й негативні сторони.

3. Дайте визначення дедукції. Для вивчення яких тем з англійської/німецької мови в школі можливе використання цього методу?

4. У чому полягає відмінність білінгвізму й діглосії?

Інструктивно-методичні матеріали до семінарських, практичних і лабораторних занять

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ 1

Тема: Початкові етапи історії мовознавства

План

1. Мовознавство в Давній Індії.
2. Античне мовознавство.
3. Давнє арабське мовознавство.
4. Давньокитайське мовознавство.
5. Європейське мовознавство епохи середньовіччя і Відродження.
6. Українське мовознавство XI – XVIII ст.

Студенти повинні знати:

- мовознавство в Давній Індії;
- Античне мовознавство;
- Давнє арабське мовознавство;
- Давньокитайське мовознавство;
- Європейське мовознавство епохи середньовіччя і Відродження;
- Українське мовознавство XI – XVIII ст.

Студенти повинні вміти:

- характеризувати мовознавство в Давній Індії;
- аналізувати Античне мовознавство;
- характеризувати Давнє арабське мовознавство;
- аналізувати Давньокитайське мовознавство;
- характеризувати Європейське мовознавство епохи середньовіччя і Відродження;
- аналізувати Українське мовознавство XI – XVIII ст.

Ключові слова: лінгвістика історична, лінгвістика загальна, лінгвістика зовнішня, лінгвістика внутрішня, германістика, аблатив, індоєвропейський, ініціаль, фіналь, теорія тесей, теорія фюсей.

Література

1. Алпатов В. М. История лингвистических учений. — М., 1998. — С. 11—53.
2. Амирова Т. А., Ольховиков Б. А., Рождественский Ю. В. Очерки по истории лингвистики. — М., 1975. — С. 32—256.
3. Березин Ф. М. История лингвистических учений. — М., 1984. — С. 6—31.
4. Ковалик І.І., Самійленко С. П. Загальне мовознавство: Історія лінгвістичної думки. — К., 1985. — С. 6—53.
5. Кобилянський Б. Короткий огляд історії мовознавства. — К., 1964. — С. 3-31.
6. Кочерган М.П. Загальне мовознавство. — К., 2003. — С.22 – 39.
7. Удовиченко Г. М. Загальне мовознавство: Історія лінгвістичних учень. — К., 1980. — С. 8—18.

Проблемні питання:

Відповісти на питання (письмово).

1. Як називався кожний з чотирьох збірників Вед?

2. Назвіть імена граматистів Давньої Індії.
3. Перелічіть лексикографічні роботи Давнього Китаю.
4. Опишіть специфіку філософської школи стоїків у Давній Греції.
5. Добутки яких авторів видавав і коментував Аристарх Самофракійський?
6. Назвіть Давньогрецьких учених, що приділяли увагу мовознавчим проблемам (імена і роки життя).
7. Перелічіть школи, що існували в Арабському мовознавстві.
8. Яка роль Ф. Бекона, Г.-В. Лейбніца, Р. Декарта в розвитку лінгвістичних ідей?
9. Назвіть основні здобутки українських мовознавців XI – XVIII вв.

Практичні завдання:

1. Випишіть з «Словника лінгвістичних термінів» наступні терміни: лінгвістика історична, лінгвістика загальна, лінгвістика зовнішня, лінгвістика внутрішня, германістика, аблатив, індоєвропейський, ініціаль, фіналь, теорія тесей, теорія фюсей.

2. З «Великого енциклопедичного словника: Мовознавство»:

1. випишіть наступні визначення: Арабська мовознавча традиція, Антична мовознавча традиція, Європейська мовознавча традиція, Індійська мовознавча традиція, Китайська мовознавча традиція;
2. законспекуйте розділ «Загальне мовознавство і конкретні науки про мову» зі словникової статті «Мовознавство».

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ 2

Тема: Зародження порівняльно-історичного мовознавства.

Лінгвістична концепція Ф. де Соссюра

План

1. Мовна діяльність як антиномія мови і мовлення.
2. Мова як система знаків.
3. Об'єкт, предмет і метод лінгвістики.
4. Будова лінгвістичної теорії.
5. Женевська і Паризька лінгвістичні школи.

Студенти повинні знати:

- Мовна діяльність як антиномія мови і мовлення.
- Мова як система знаків.
- Об'єкт, предмет і метод лінгвістики.
- Будова лінгвістичної теорії.
- Женевська і Паризька лінгвістичні школи.

Студенти повинні вміти:

- Мовна діяльність як антиномія мови і мовлення.
- Мова як система знаків.
- Об'єкт, предмет і метод лінгвістики.
- Будова лінгвістичної теорії.
- Женевська і Паризька лінгвістичні школи.

Ключові слова: мовна діяльність як антиномія мови і мовлення, мова як система знаків, Женевська і Паризька лінгвістичні школи.

Література

1. Алпатов В, М. История лингвистических учений. — М., 1998. — С. 11—53.
2. Амирова Т. А., Ольховиков Б. А., Рождественский Ю. В. Очерки по истории лингвистики. — М., 1975. — С. 32—256.
3. Березин Ф. М. История лингвистических учений. — М., 1984. — С. 6—31.
4. Ковалик І.І., Самійленко С. П. Загальне мовознавство: Історія лінгвістичної думки. — К., 1985. — С. 6—53.
5. Кобилянський Б. Короткий огляд історії мовознавства. — К., 1964. — С. 3-31.
6. Кочерган М.П. Загальне мовознавство. — К., 2003. — С.22 – 39.
7. Удовиченко Г. М. Загальне мовознавство: Історія лінгвістичних учень. — К., 1980. — С. 8—18.

Проблемні питання:

Відповісти на питання (письмово).

1. Які праці належать Ф. де Соссюру?
2. Течії, що виникли на основі вчення Ф. де Соссюра в мовознавстві (загальні ідеї кожної з трьох течій, прізвища представників).

Законспекуйте:

Соссюр Ф. де. Курс загальної лінгвістики. К., 1998. — Розділи II, III (п.1), V.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ 3

Тема: Основні напрями в мовознавстві II пол. 19 століття

План

1. Натуралістичний напрям у порівняльно-історичному мовознавстві.
2. Логіко-граматичні школи середини XIX ст.
3. Психологічний напрям:
 - а) Г. Штейнталь;
 - б) В. Вундт;
 - в) О.О. Потєбня.
4. Молодограматизм.

Студенти повинні знати:

- натуралістичний напрям у порівняльно-історичному мовознавстві;
- логіко-граматичні школи середини XIX ст.;
- психологічний напрям;
- молодогограматизм.

Студенти повинні вміти:

- характеризувати натуралістичний напрям у порівняльно-історичному мовознавстві;
- визначати та характеризувати логіко-граматичні школи середини XIX ст.;
- аналізувати психологічний напрям;
- характеризувати молодогограматизм.

Ключові слова: класифікація генеалогічна, класифікація морфологічна, молодограмматики, напрямок логічний, напрямок натуралістичний, прмова, мови аглютинативні, мови аморфні, мови інкорпоративні, мови корнеізольюючі, мови флективні.

Література

1. Алпатов В. М. История лингвистических учений. — М., 1998. — С. 78—107.
2. Амирова Т, А., Ольховиков Б. А., Рождественский Ю. В. Очерки по истории лингвистики. — М., 1975. — С. 352—455.
3. Березин Ф. М. История лингвистических учений. — М., 1984. — С. 68—133.
4. Ковалик І.І., Самійленко С. П. Загальне мовознавство: Історія лінгвістичної думки. — К., 1985. — С. 91—188.
5. Кодухов В. И. Общее языкознание. — М., 1974. — С. 37—59.
6. Кочерган М.П. Загальне мовознавство. — К., 2003. — С. 55 – 69.
7. Удовиченко Г. М. Загальне мовознавство: Історія лінгвістичних учень. — К., 1980. — С. 43—77.

Проблемні питання:

Відповісти на питання (письмово).

1. Як А. Шлейхер розмежував мовознавство і філологію?
2. Зобразите схему родовідного дерева А. Шлейхера.
3. Перелічіть найважливіші праці О.О. Потебні.
4. Які періоди виділяють у науковій діяльності О.О. Потебні?
5. У чому полягає розходження між українською школою психологізму та німецькою?
6. Назвіть прізвища основоположників молодограматизму.
7. Які питання мовознавства порушив П. Фортунатов?

Практичні завдання:

1. Випишіть з «Словника лінгвістичних термінів» наступні терміни: класифікація генеалогіческая, класифікація морфологіческая, младограмматики, направление логическое, направление натуралистическое, праязык, языки агглютинирующие, языки аморфные, языки инкорпорирующие, языки корнеизолирующие, языки флективные.

2. З «Великого енциклопедичного словника: Мовознавство» випишіть наступні визначення: гумбольдтианство, Харьковская лингвистическая школа, психологическое направление.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ 4

Тема: Основні напрями мовознавства наприкінці ХІХ ст. – на початку ХХ ст.

План

1. Школа «слів і речей».
2. Школа естетичного ідеалізму
3. Неолінгвістика.
4. І.О. Бодуен де Куртене і Казанська лінгвістична школа.

Студенти повинні знати:

- Вивчення мови наприкінці ХІХ ст.

- Мовознавство на початку ХХ ст.

Студенти повинні вміти:

- Вивчення мови наприкінці ХІХ ст;
- Мовознавство на початку ХХ ст.

Ключові слова: Школа неолінгвістична, Школа „слів и речей”, Школа соціологічна, Школа естетичного ідеалізму.

Література

1. Алпатов В. М. История лингвистических учений. — М., 1998. — С. 108—149.
2. Березин Ф. М. История лингвистических учений. — М., 1984.—С. 133—189.
3. Амирова Т. А., Ольховиков Б. А., Рождественский Ю. В. Очерки по истории лингвистики. — М., 1975. — С. 478—540.
4. Звегинцев В. А. История языкознания ХІХ—ХХ веков в очерках и извлечениях. — М., 1964. — Ч. 1. — С. 263—464.
5. Ковалик І.І., Самійленко С. П. Загальне мовознавство: Історія лінгвістичної думки. — К., 1985. — С. 168—214.
6. Кочерган М.П. Загальне мовознавство. – К., 2003. – С. 70 – 90; 146 - 167.
7. Лингвистические исследования в конце ХХ в. — М., 2000.
8. Селіванова О. О. Актуальні напрями сучасної лінгвістики. — і Язык и наука конца 20 века. — М., 1995.
9. Удовиченко Г, М. Загальне мовознавство: Історія лінгвістичних учень. — К.,1980. —С. 77—130.

Проблемні питання:

Відповіді на питання (письмово).

1. Назвіть представників Школи „слів і речей”.
2. Основні праці К. Фосселера.
3. Назвіть прізвища неолінгвістів.
4. Вкажіть представників Казанської лінгвістичної школи.
5. Вкажіть спільне в мовознавчих концепціях Школи „слів і речей”, Школи естетичного ідеалізму й неолінгвістики.

Законспектуйте:

1. Бодуэн де Куртенэ И.А. Некоторые из общих положений, к которым довели Бодуэна его наблюдения и исследования явлений языка // Березин Ф.М. Хрестоматия по истории русского языкознания. – М., 1977. – С. 350-352.

Практичні завдання:

1. Випишіть з «Словника лінгвістичних термінів» наступні терміни: Школа неолінгвістичная, Школа „слов и вещей”, Школа соціологічна, Школа естетичного ідеалізму.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ 5

Тема: Сучасне мовознавство

План

1. Когнітивна лінгвістика.
2. Функціональна лінгвістика.
3. Лінгвістика тексту.
4. Комунікативна лінгвістика.

Студенти повинні знати:

- Вивчення мови у ХХ ст.;
- Мовознавство на сучасному етапі.

Студенти повинні вміти:

- Визначати вивчення мови у ХХ ст.;
- Мовознавство на сучасному етапі.

Ключові слова: когнітивна лінгвістика, функціональна лінгвістика, комунікативна лінгвістика.

Література

1. Алпатов В. М. История лингвистических учений. — М., 1998. — С. 108—149.
2. Березин Ф. М. История лингвистических учений. — М., 1984.—С. 133—189.
3. Амирова Т. А., Ольховиков Б. А., Рождественский Ю. В. Очерки по истории лингвистики. — М., 1975. — С. 478—540.
4. Звегинцев В. А. История языкознания XIX—XX веков в очерках и извлечениях. — М., 1964. — Ч. 1. — С. 263—464.
5. Ковалик І.І., Самійленко С. П. Загальне мовознавство: Історія лінгвістичної думки. — К., 1985. — С. 168—214.
6. Кочерган М.П. Загальне мовознавство. – К., 2003. – С. 70 – 90; 146 - 167.
7. Лингвистические исследования в конце XX в. — М., 2000.
8. Селіванова О. О. Актуальні напрями сучасної лінгвістики. — і Язык и наука конца 20 века. — М., 1995.
9. Удовиченко Г, М. Загальне мовознавство: Історія лінгвістичних учень. — К.,1980. —С. 77—130.

Проблемні питання:

Відповіді на питання (письмово).

1. Назвіть напрями, які розвиваються в мовознавстві нашого часу, та вкажіть прізвища вчених, що працюють у цих напрямках.

Практичні завдання:

1. З «Великого енциклопедичного словника: Мовознавство» випишіть визначення: лінгвістика тексту.

Контрольні завдання до практичних занять, завдання для заліків

1 варіант

1. У якому розділі курсу «Загальне мовознавство» розглядаються основні етапи в розвитку науки про мову, характеризуються головні лінгвістичні напрямки й школи?
 - а) методи та прийоми лінгвістичного аналізу;
 - б) історія мовознавства;
 - в) теорія мовознавства;
 - г) у всіх розділах.
2. Як називалася давньоіндійська граматики класичного санскриту, і хто її автор?
 - а) "Аштадхьян" Паніні;
 - б) «Кратіл» Платона ;
 - в) «Вчення про граматичне мистецтво» Прісциана;
 - г) «Диван тюркських мов» Махмуда аль-Кашгарі.
3. Основною парадигмою сучасної лінгвістики є:
 - а) структуралізм;
 - б) функціоналізм;
 - в) психологізм;
 - г) антропоцентризм.
4. Необхідність зберегти чистоту мови, відгородити її від іншомовного впливу й впливу діалектів стало стимулом для формування й розвитку ... мовознавства.
 - а) давньокитайського;
 - б) давньогрецького;
 - в) давньоарабського;
 - г) давньоримського.
5. Яка з проблем не є предметом загального мовознавства?
 - а) проблема знаковості мови й положення мови серед інших знакових систем;
 - б) проблема якої-небудь конкретної мови: у всіх її зв'язках і функціонуванні;
 - в) проблема структурного членування мови й внутрішніх зв'язків мовної структури;
 - г) проблема класифікації мов.
6. Генеалогічну класифікацію індоєвропейських мов створив:
 - а) А. Шлейхер;
 - б) В. Вундт;
 - в) К. Беккер;
 - г) Г. Штейнталь.
7. Серед базових функцій у суспільстві в основному називають дві:
 - а) номінативну й референтну;
 - б) комунікативну й естетичну;
 - в) комунікативну й когнітивну.
8. Кожна соціальна група, від сім'ї до етносу, характеризується властивим їй особливим варіантом мови, що називається...
 - а) діалектом;
 - б) соціолектом;
 - в) варіолектом.
9. Чи правильним є твердження про те, що будь-яка мова має конкретно-історичну соціальну норму?
 - а) так;
 - б) ні;
 - в) іноді.
10. Наука, що вивчає проблеми, пов'язані із соціальною природою мови, її суспільними функціями, механізмом впливу соціальних факторів на мову й роллю мови в житті суспільства, - це...
 - а) соціолінгвістика;
 - б) інтерлінгвістика;
 - в) металінгвістика.
11. Метод – це...
 - а) система правил і прийомів підходу до вивчення явищ і закономірностей природи, суспільства і мислення;

- б) шлях досягнення будь-якої мети;
 - в) певна система вивчення будь-якого явища.
12. До загальнонаукових методик дослідження належать:
- а) індукція, дедукція, аналіз, синтез;
 - б) описовий, структурний і порівняльний методи;
 - в) аналіз, синтез і порівняльно-історичний метод.
13. Головна мета порівняльно-історичного методу – це....
- а) планомірна інвентаризація одиниць мови і пояснення особливостей їх будови та функціонування на певному етапі розвитку мови;
 - б) відкриття законів, за якими розвивалися мови в минулому;
 - в) аналіз мовних явищ на основі зв'язків і відношень між мовними елементами.
14. Метод синхронного аналізу мовних явищ лише на основі зв'язків і відношень між мовними елементами – це...
- а) описовий метод;
 - б) структурний метод;
 - в) ареальний метод.
15. Хто з вчених і коли висунув гіпотезу, яка відома в мовознавстві як ларингальна гіпотеза?
- а) Є. Курилович у 1927 р.; б) Ф. де Соссюр у 1878 р.; в) Р.О. Якобсон у 1865 р.

Ключ: 1а, 2б, 3а, 4в, 5а, 6а, 7б, 8в, 9а, 10а, 11б, 12в, 13а, 14б, 15в.

2 варіант

1. Які два табори сперечалися, обговорюючи питання про "правильність імен"?
 - а) аналогісти й аномалісти;
 - б) прихильники теорії «тесей» і прихильники теорії «фюсей»;
 - в) мовознавці давньої Греції й давнього Риму;
 - г) мовознавці філософського періоду й олександрійського періоду античності.
2. У якому розділі курсу «Загальне мовознавство» розкриваються основні принципи сучасної теорії мови, найважливіші проблеми лінгвістичної науки, що визначають підходи до рішення всіх конкретних лінгвістичних питань?
 - а) історія мовознавства;
 - б) теорія мовознавства;
 - в) методи й прийоми лінгвістичного аналізу;
 - г) у всіх розділах.
3. Граматика як наука емпірична й описова, з метою канонізації санскриту була створена у...
 - а) давній Греції;
 - б) давньому Римі;
 - в) давньому Китаї;
 - г) давній Індії.
4. Який мовознавець у 11 столітті самостійно виробив і застосував на практиці порівняльно-історичний метод, що у Європі був відкритий лише в першій чверті 19 століття?
 - а) Паніні в граматиці "Аштадхьян";
 - б) Платон у діалозі «Кратіл»;
 - в) Прісциан у «Вченні про граматичне мистецтво»;
 - г) Махмуд аль-Кашгарі в книзі "Диван тюркських мов".
5. Традиційний розподіл членів речення на головні та другорядні встановився:
 - а) у психологічному напрямку;
 - б) у логічному напрямку;
 - в) у натуралістичному напрямку;
 - г) у молодогограматизмі.
6. Хто з мовознавців вивчав, крім мов, філософію й ботаніку, що відбилося на його лінгвістичній концепції?
 - а) Г. Шухардт;
 - б) А. Шлейхер;
 - в) О.О. Потебня;
 - г) Дж. Бертоні.
7. Сукупність найбільш стійких, традиційних елементів системи мови, історично відібраних і закріплених суспільною мовною практикою; сукупність колективних реалізацій мовної системи, прийнятих суспільством на певному етапі його розвитку й усвідомлених їм як правильні, зразкові, - це...
 - а) мовна функція;
 - б) мовна норма;
 - в) мовна ситуація.
8. Як називають запозичені безеквівалентні слова типу *тореадор*, *барбі*, *авеню*?
 - а) варваризми;
 - б) екзотизми;
 - в) американізми.
9. Одяг ченців, священників, військова форма - це приклади...
 - а) напіввербального символізму;
 - б) вербального символізму;
 - в) невербального символізму.
10. Волапюк, ідо, окциденталь, інтерлінгва - це...
 - а) соціолінгвістичні дисципліни;
 - б) розділи соціолінгвістики;
 - в) міжнародні штучні мови.
11. У загальнонауковому, філософському значенні термін "метод" означає:
 - а) шлях пізнання і витлумачення будь-якого явища дійсності;

б) шлях пізнання і витлумачення явищ, який використовується в певній конкретній науці;

в) шлях пізнання і витлумачення явищ, який використовується в певній конкретній системі.

12. Прийом дослідження, за якого на підставі вивчення окремих явищ робиться загальний висновок про весь клас цих явищ, називається:

а) індукція;

б) дедукція;

в) аналіз.

13. Синтез являє собою:

а) мислене або практичне розчленування цілого на частини;

б) узагальнення результатів окремих конкретних спостережень;

в) з'єднання частин у ціле.

14. Який із методів застосовується до вивчення будь-яких мов – споріднених і неспоріднених?

а) зіставний метод;

б) структурний метод;

в) описовий метод.

метод.

15. Прийоми зовнішньої та внутрішньої інтерпретації використовує:

а) порівняльно- історичний метод;

б) описовий метод;

в)

ареальний метод.

Ключ: 1а, 2б, 3а, 4в, 5а, 6а, 7б, 8в, 9а, 10а, 11б, 12в, 13а, 14б, 15в.

3 варіант

1. Які мовознавці на початкових етапах історії мовознавства велику увагу приділяли лексикографії й граматиці?

а) римляни; б) араби; в) греки; г) індуси.

2. Античне мовознавство носило...

а) емпіричний і практичний характер;

б) пізнавально-філософські, педагогічні й ораторські завдання;

в) необхідність зберегти чистоту мови, відгородити її від іншомовного впливу й впливу діалектів;

г) всі відповіді є вірними.

3. Що є об'єктом загального мовознавства?

а) проблема знаковості мови й положення мови серед інших знакових систем;

б) мова у всіх своїх зв'язках і функціонуванні;

в) проблема структурного членування мови й внутрішніх зв'язків мовної структури;

г) характеристика основних методів, прийомів, методик і правил лінгвістичного аналізу.

4. Обговорювалася проблема: відношення між думкою й словом, між речами і їхніми іменами у...

а) давній Індії; б) давньому Китаї; в) давньому Римі; г) давній Греції.

5. Мовознавство виникло ...

а) на рубежі 20-21 століть, коли основною парадигмою лінгвістики став антропоцентризм;

б) наприкінці 18 -початку 19 століття, коли в працях Ф. Боппа, Р. Раска, Я. Гримма, О. Х. Востокова був розроблений порівняльно-історичний метод;

в) у двадцятих роках 20 століття, коли мова стала вивчатися насамперед як система;

г) у 80-і роки 20 століття, при формуванні функціоналізму, що вивчає мету й умови вживання мови.

6. Психологічний напрямок розглядає мову як:

а) створення природи;

б) феномен психологічного стану й діяльності людини;

в) систему органічних протилежностей.

7. Назвіть одну із трьох особливостей мовної норми, що полягає в тому, що все визнане суспільством вважається правильним і його повинні дотримуватися мовці.

а) обов'язковість; б) стійкість; в) вибірковість.

8. Іноді до базових функцій, крім комунікативної і когнітивної, відносять ще й...

а) емотивну й метамовну; б) поетичну й естетичну; в) конативну й кумулятивну.

9. Чи існує у лінгвістиці поняття "сімейна фразеологія"?

а) так; б) ні; в) існує, але не у лінгвістиці.

10. Який напрямок виник в надрах порівняльно-історичного мовознавства у 50-і рр. XIX в. під впливом філософії мови В. фон Гумбольдта, як реакція на пануючі в той час логічні погляди на сутність мови?

- а) лінгвістичний натуралізм;
- б) лінгвістичний логіцизм;
- в) лінгвістичний історизм;
- г) лінгвістичний психологізм.

11. Сукупність прийомів і процедур історико-генетичного дослідження мовних сімей і груп, а також окремих мов для встановлення закономірностей їх розвитку називається:

- а) ареальний метод;
- б) порівняльно- історичний метод;
- в) описовий метод.

12. Кожне лінгво-географічне дослідження передбачає:

- а) чотири етапи;
- б) три етапи;
- в) два етапи.

13. Структурний метод реалізується в таких чотирьох методиках:

- а) експериментальній, трансформаційного аналізу, наявних складників і зіставного аналізу;
- б) компонентній, безпосереднього аналізу, структурних складників і дистрибутивного аналізу;
- в) дистрибутивній, безпосередніх складників, трансформаційній і компонентного аналізу.

14. Система прийомів лінгвістичного вивчення значення слів, суть якої полягає в розщепленні значення слова на складові компоненти, які називають семами, семантичними множниками, має назву:

- а) дистрибутивний аналіз;
- б) компонентний аналіз;
- в) трансформаційний аналіз.

15. Методи польового дослідження і методи соціолінгвістичного аналізу зібраного матеріалу належать до:

- а) психолінгвістичних методів;
- б) методів соціолінгвістики;
- в) психосоціологічних методів.

Ключ: 1а, 2б, 3а, 4в, 5а, 6а, 7б, 8в, 9а, 10а, 11б, 12в, 13а, 14б, 15в.

Питання до екзаменаційних білетів, екзаменаційні білети

Місце, мета і завдання курсу „Загальне мовознавство” в системі лінгвістичних дисциплін.

Основні розділи загального мовознавства.

Мовознавство в Давній Індії.

Давньокитайське мовознавство.

Мовознавство в Давній Греції та Римі.

Давньоарабське мовознавство.

Європейське мовознавство епохи середньовіччя і Відродження.

Історія лінгвістичної думки до ХІХ ст.

Зародження порівняльно-історичного мовознавства.

Передвісники порівняльно-історичного мовознавства. Основоположники порівняльно-історичного мовознавства.

Лінгвістичні погляди Вільгельма фон Гумбольдта.

Основні напрями в мовознавстві другої половини ХІХ ст. Натуралістичний (біологічний) напрям у порівняльно-історичному мовознавстві.

Психологічний напрям.

Логічний напрям.

Молодограматизм.

Пошуки нового підходу до вивчення мови наприкінці ХІХ — на початку ХХ ст. Школа «слів і речей».

Школа естетичного ідеалізму.

Неолінгвістика.

Казанська лінгвістична школа.

Мовознавство у 20 столітті. Структуралізм і генеративізм.

Історичні й методологічні основи структуралізму.

Празька лінгвістична школа.

Копенгагенський структуралізм (гloseматика).

Американський структуралізм (дескриптивізм).

Генеративізм.

Неогумбольдтіанство. Європейське Неогумбольдтіанство. Американське Неогумбольдтіанство.

Соціологізм у мовознавстві. Лінгвістична концепція Ф. де Соссюра.

Лінгвістичний структуралізм. Типологія мов і мовні універсалії

Антропоцентризм як провідна парадигма сучасного мовознавства.

Етнолінгвістика.

Психолінгвістика.

Соціолінгвістика.

Когнітивна лінгвістика.

Функціональна лінгвістика.

Лінгвістика тексту.

Миколаївський національний університет ім. В. О. Сухомлинського
Освітньо-кваліфікаційний рівень магістр
Напрямок 8.02030302 Мова і література (російська)*
Дисципліна Загальне мовознавство

ЕКЗАМЕНАЦІЙНИЙ БІЛЕТ № 1

1. Логіко-граматичні школи середини 19 ст.
2. Типологічні ознаки мови як системи.

Затверджено на засіданні кафедри загальної та прикладної лінгвістики
Протокол № 1 від 28. 08. 2017 р.
Завідувач кафедри Коч Н.В. Екзаменатор Садова Г.Ю.

Миколаївський національний університет ім. В. О. Сухомлинського
Освітньо-кваліфікаційний рівень магістр
Напрямок 8.02030302 Мова і література (російська)*
Дисципліна Загальне мовознавство

ЕКЗАМЕНАЦІЙНИЙ БІЛЕТ № 2

1. Психологічний напрям у мовознавстві II пол. 19 ст.
2. Мова як система в синхронії та діахронії.

Затверджено на засіданні кафедри загальної та прикладної лінгвістики
Протокол № 1 від 28. 08. 2017 р.
Завідувач кафедри Коч Н.В. Екзаменатор Садова Г.Ю.

Миколаївський національний університет ім. В. О. Сухомлинського
Освітньо-кваліфікаційний рівень магістр
Напрямок 8.02030302 Мова і література (російська)*
Дисципліна Загальне мовознавство

ЕКЗАМЕНАЦІЙНИЙ БІЛЕТ № 3

1. Молодограматичний напрям у мовознавстві II пол. 19 ст.
2. Мова як структура. Поняття структури. Мовні рівні (яруси).

Затверджено на засіданні кафедри загальної та прикладної лінгвістики
Протокол № 1 від 28. 08. 2017 р.
Завідувач кафедри Коч Н.В. Екзаменатор Садова Г.Ю.

Миколаївський національний університет ім. В. О. Сухомлинського
Освітньо-кваліфікаційний рівень магістр
Напрямок 8.02030302 Мова і література (російська)*
Дисципліна Загальне мовознавство

ЕКЗАМЕНАЦІЙНИЙ БІЛЕТ № 4

1. Мовознавство кінця 19 - початку 20 ст. Неограматичний напрям.
2. Мова як структура. Парадигматичні, синтагматичні, ієрархічні відношення між мовними одиницями.

Затверджено на засіданні кафедри загальної та прикладної лінгвістики
Протокол № 1 від 28. 08. 2017 р.
Завідувач кафедри Коч Н.В. Екзаменатор Садова Г.Ю.

Миколаївський національний університет ім. В. О. Сухомлинського
Освітньо-кваліфікаційний рівень магістр
Напрямок 8.02030302 Мова і література (російська)*
Дисципліна Загальне мовознавство

ЕКЗАМЕНАЦІЙНИЙ БІЛЕТ № 5

1. Давнє арабське мовознавство.
2. Мова як знакова система. Співвідношення мовних одиниць і мовних знаків.

Затверджено на засіданні кафедри загальної та прикладної лінгвістики
Протокол № 1 від 28. 08. 2017 р.
Завідувач кафедри Коч Н.В. Екзаменатор Садова Г.Ю.

Миколаївський національний університет ім. В. О. Сухомлинського
Освітньо-кваліфікаційний рівень магістр
Напрямок 8.02030302 Мова і література (російська)*
Дисципліна Загальне мовознавство

ЕКЗАМЕНАЦІЙНИЙ БІЛЕТ № 6

1. Мовознавство середньоріччя та епохи Відродження.
2. Розвиток мови. Причини, умови розвитку мови.

Затверджено на засіданні кафедри загальної та прикладної лінгвістики
Протокол № 1 від 28. 08. 2017 р.
Завідувач кафедри Коч Н.В. Екзаменатор Садова Г.Ю.

Миколаївський національний університет ім. В. О. Сухомлинського
Освітньо-кваліфікаційний рівень магістр
Напрямок 8.02030302 Мова і література (російська)*
Дисципліна Загальне мовознавство

ЕКЗАМЕНАЦІЙНИЙ БІЛЕТ № 7

1. Виникнення і становлення порівняльно-історичного мовознавства.
2. Мова як знакова система та інші знакові системи.

Затверджено на засіданні кафедри загальної та прикладної лінгвістики
Протокол № 1 від 28. 08. 2017 р.
Завідувач кафедри Коч Н.В. Екзаменатор Садова Г.Ю.

Миколаївський національний університет ім. В. О. Сухомлинського
Освітньо-кваліфікаційний рівень магістр
Напрямок 8.02030302 Мова і література (російська)*
Дисципліна Загальне мовознавство

ЕКЗАМЕНАЦІЙНИЙ БІЛЕТ № 8

1. Теорія мови В. Гумбольдта.
2. Процеси розвитку мови.

Затверджено на засіданні кафедри загальної та прикладної лінгвістики
Протокол № 1 від 28. 08. 2017 р.
Завідувач кафедри Коч Н.В. Екзаменатор Садова Г.Ю.

Миколаївський національний університет ім. В. О. Сухомлинського
Освітньо-кваліфікаційний рівень магістр
Напрямок 8.02030302 Мова і література (російська)*
Дисципліна Загальне мовознавство

ЕКЗАМЕНАЦІЙНИЙ БІЛЕТ № 9

1. Натуралістичний напрям у мовознавстві II пол. 19 ст.
2. Мова як система. Поняття системи. Типи систем.

Затверджено на засіданні кафедри загальної та прикладної лінгвістики
Протокол № 1 від 28. 08. 2017 р.
Завідувач кафедри Коч Н.В. Екзаменатор Садова Г.Ю.

Миколаївський національний університет ім. В. О. Сухомлинського
Освітньо-кваліфікаційний рівень магістр
Напрямок 8.02030302 Мова і література (російська)*
Дисципліна Загальне мовознавство

ЕКЗАМЕНАЦІЙНИЙ БІЛЕТ № 10

1. Мовознавство в давній Індії.
2. Мовознавство як наука. Основні розділи загального мовознавства.
Об'єкт, предмет, методологія загального мовознавства.

Затверджено на засіданні кафедри загальної та прикладної лінгвістики
Протокол № 1 від 28. 08. 2017 р.
Завідувач кафедри Коч Н.В. Екзаменатор Садова Г.Ю.

Миколаївський національний університет ім. В. О. Сухомлинського
Освітньо-кваліфікаційний рівень магістр
Напрямок 8.02030302 Мова і література (російська)*
Дисципліна Загальне мовознавство

ЕКЗАМЕНАЦІЙНИЙ БІЛЕТ № 11

1. Давньокитайське мовознавство.
2. Універсальні властивості мови.

Затверджено на засіданні кафедри загальної та прикладної лінгвістики
Протокол № 1 від 28. 08. 2017 р.
Завідувач кафедри Коч Н.В. Екзаменатор Садова Г.Ю.

Миколаївський національний університет ім. В. О. Сухомлинського
Освітньо-кваліфікаційний рівень магістр
Напрямок 8.02030302 Мова і література (російська)*
Дисципліна Загальне мовознавство

ЕКЗАМЕНАЦІЙНИЙ БІЛЕТ № 12

1. Мова як знакова система. Типи знаків.
2. Поняття про лінгвістичні методи. Соціолінгвістичні і психолінгвістичні методи.

Затверджено на засіданні кафедри загальної та прикладної лінгвістики
Протокол № 1 від 28. 08. 2017 р.
Завідувач кафедри Коч Н.В. Екзаменатор Садова Г.Ю.

Миколаївський національний університет ім. В. О. Сухомлинського
Освітньо-кваліфікаційний рівень магістр
Напрямок 8.02030302 Мова і література (російська)*
Дисципліна Загальне мовознавство

ЕКЗАМЕНАЦІЙНИЙ БІЛЕТ № 13

1. Мовознавство в Давньому Римі.
2. Мова як знакова система. Специфіка мовних знаків.

Затверджено на засіданні кафедри загальної та прикладної лінгвістики
Протокол № 1 від 28. 08. 2017 р.
Завідувач кафедри Коч Н.В. Екзаменатор Садова Г.Ю.

Миколаївський національний університет ім. В. О. Сухомлинського
Освітньо-кваліфікаційний рівень магістр
Напрямок 8.02030302 Мова і література (російська)*
Дисципліна Загальне мовознавство

ЕКЗАМЕНАЦІЙНИЙ БІЛЕТ № 14

1. Казанська лінгвістична школа.
2. Мова і суспільство. Соціальна обумовленість мовних явищ.

Затверджено на засіданні кафедри загальної та прикладної лінгвістики
Протокол № 1 від 28. 08. 2017 р.
Завідувач кафедри Коч Н.В. Екзаменатор Садова Г.Ю.

Миколаївський національний університет ім. В. О. Сухомлинського
Освітньо-кваліфікаційний рівень магістр
Напрямок 8.02030302 Мова і література (російська)*
Дисципліна Загальне мовознавство

ЕКЗАМЕНАЦІЙНИЙ БІЛЕТ № 15

1. Лінгвістичні погляди І.О. Бодуена де Куртене.
2. Фундаментальні властивості мови з позицій сучасної лінгвістики.
Антропоцентризм як головний напрям сучасного мовознавства.

Затверджено на засіданні кафедри загальної та прикладної лінгвістики
Протокол № 1 від 28. 08. 2017 р.
Завідувач кафедри Коч Н.В. Екзаменатор Садова Г.Ю.

Миколаївський національний університет ім. В. О. Сухомлинського
Освітньо-кваліфікаційний рівень магістр
Напрямок 8.02030302 Мова і література (російська)*
Дисципліна Загальне мовознавство

ЕКЗАМЕНАЦІЙНИЙ БІЛЕТ № 16

1. Лінгвістична концепція Ф. де Соссюра.
2. Мова і суспільство. Мова як засіб спілкування. Інші функції мови в суспільстві: основні і вторинні.

Затверджено на засіданні кафедри загальної та прикладної лінгвістики
Протокол № 1 від 28. 08. 2017 р.
Завідувач кафедри Коч Н.В. Екзаменатор Садова Г.Ю.

Миколаївський національний університет ім. В. О. Сухомлинського
Освітньо-кваліфікаційний рівень магістр
Напрямок 8.02030302 Мова і література (російська)*
Дисципліна Загальне мовознавство

ЕКЗАМЕНАЦІЙНИЙ БІЛЕТ № 17

1. Мовознавство першої половини 20 ст. Празька лінгвістична школа.
2. Мова і суспільство. Соціальний характер мовної норми.

Затверджено на засіданні кафедри загальної та прикладної лінгвістики
Протокол № 1 від 28. 08. 2017 р.
Завідувач кафедри Коч Н.В. Екзаменатор Садова Г.Ю.

Миколаївський національний університет ім. В. О. Сухомлинського
Освітньо-кваліфікаційний рівень магістр
Напрямок 8.02030302 Мова і література (російська)*
Дисципліна Загальне мовознавство

ЕКЗАМЕНАЦІЙНИЙ БІЛЕТ № 18

1. Мовознавство першої половини 20 ст. Дескриптивна лінгвістика Л. Блумфілда.
2. Мова і суспільство. Властивості мовної норми: вибірковість, стійкість, обов'язковість.

Затверджено на засіданні кафедри загальної та прикладної лінгвістики
Протокол № 1 від 28. 08. 2017 р.
Завідувач кафедри Коч Н.В. Екзаменатор Садова Г.Ю.

Миколаївський національний університет ім. В. О. Сухомлинського
Освітньо-кваліфікаційний рівень магістр
Напрямок 8.02030302 Мова і література (російська)*
Дисципліна Загальне мовознавство

ЕКЗАМЕНАЦІЙНИЙ БІЛЕТ № 19

1. Європейське неогумбольдтіанство.
2. Мова і суспільство. Соціолінгвістика.

Затверджено на засіданні кафедри загальної та прикладної лінгвістики
Протокол № 1 від 28. 08. 2017 р.
Завідувач кафедри Коч Н.В. Екзаменатор Садова Г.Ю.

Миколаївський національний університет ім. В. О. Сухомлинського
Освітньо-кваліфікаційний рівень магістр
Напрямок 8.02030302 Мова і література (російська)*
Дисципліна Загальне мовознавство

ЕКЗАМЕНАЦІЙНИЙ БІЛЕТ № 20

1. Американське неогумбольдтіанство.
2. Мова і суспільство. Мова як символ соціальної солідарності.

Затверджено на засіданні кафедри загальної та прикладної лінгвістики
Протокол № 1 від 28. 08. 2017 р.
Завідувач кафедри Коч Н.В. Екзаменатор Садова Г.Ю.

Миколаївський національний університет ім. В. О. Сухомлинського
Освітньо-кваліфікаційний рівень магістр
Напрямок 8.02030302 Мова і література (російська)*
Дисципліна Загальне мовознавство

ЕКЗАМЕНАЦІЙНИЙ БІЛЕТ № 21

1. Мовознавство на сучасному етапі. Когнітивна лінгвістика.
2. Взаємозв'язок мови і культури.

Затверджено на засіданні кафедри загальної та прикладної лінгвістики
Протокол № 1 від 28. 08. 2017 р.
Завідувач кафедри Коч Н.В. Екзаменатор Садова Г.Ю.

Миколаївський національний університет ім. В. О. Сухомлинського
Освітньо-кваліфікаційний рівень магістр
Напрямок 8.02030302 Мова і література (російська)*
Дисципліна Загальне мовознавство

ЕКЗАМЕНАЦІЙНИЙ БІЛЕТ № 22

1. Мовознавство на сучасному етапі. Соціолінгвістика.
2. Співвідношення мови і мислення.

Затверджено на засіданні кафедри загальної та прикладної лінгвістики
Протокол № 1 від 28. 08. 2017 р.
Завідувач кафедри Коч Н.В. Екзаменатор Садова Г.Ю.

Миколаївський національний університет ім. В. О. Сухомлинського
Освітньо-кваліфікаційний рівень магістр
Напрямок 8.02030302 Мова і література (російська)*
Дисципліна Загальне мовознавство

ЕКЗАМЕНАЦІЙНИЙ БІЛЕТ № 23

1. Мовознавство на сучасному етапі. Функціональна лінгвістика.
2. Проблема породження і сприйняття мови.

Затверджено на засіданні кафедри загальної та прикладної лінгвістики
Протокол № 1 від 28. 08. 2017 р.
Завідувач кафедри Коч Н.В. Екзаменатор Садова Г.Ю.

Миколаївський національний університет ім. В. О. Сухомлинського
Освітньо-кваліфікаційний рівень магістр
Напрямок 8.02030302 Мова і література (російська)*
Дисципліна Загальне мовознавство

ЕКЗАМЕНАЦІЙНИЙ БІЛЕТ № 24

1. Мовознавство на сучасному етапі. Лінгвістика тексту.
2. Проблема співвідношення мови і мовлення.

Затверджено на засіданні кафедри загальної та прикладної лінгвістики
Протокол № 1 від 28. 08. 2017 р.
Завідувач кафедри Коч Н.В. Екзаменатор Садова Г.Ю.

Миколаївський національний університет ім. В. О. Сухомлинського
Освітньо-кваліфікаційний рівень магістр
Напрямок 8.02030302 Мова і література (російська)*
Дисципліна Загальне мовознавство

ЕКЗАМЕНАЦІЙНИЙ БІЛЕТ № 25

1. Мовознавство на сучасному етапі. Комунікативна лінгвістика.
2. Аспекти вивчення проблеми диференціації мови і мовлення.

Затверджено на засіданні кафедри загальної та прикладної лінгвістики
Протокол № 1 від 28. 08. 2017 р.
Завідувач кафедри Коч Н.В. Екзаменатор Садова Г.Ю.

Миколаївський національний університет ім. В. О. Сухомлинського
Освітньо-кваліфікаційний рівень магістр
Напрямок 8.02030302 Мова і література (російська)*
Дисципліна Загальне мовознавство

ЕКЗАМЕНАЦІЙНИЙ БІЛЕТ № 26

1. Поняття про лінгвістичні методи. Специфіка описового методу.
2. Мова і суспільство. Інтерлінгвістика.

Затверджено на засіданні кафедри загальної та прикладної лінгвістики
Протокол № 1 від 28. 08. 2017 р.
Завідувач кафедри Коч Н.В. Екзаменатор Садова Г.Ю.

Миколаївський національний університет ім. В. О. Сухомлинського
Освітньо-кваліфікаційний рівень магістр
Напрямок 8.02030302 Мова і література (російська)*
Дисципліна Загальне мовознавство

ЕКЗАМЕНАЦІЙНИЙ БІЛЕТ № 27

1. Поняття про лінгвістичні методи. Специфіка зіставного методу.
2. Мова як система. Поняття системи. Типи систем.

Затверджено на засіданні кафедри загальної та прикладної лінгвістики
Протокол № 1 від 28. 08. 2017 р.
Завідувач кафедри Коч Н.В. Екзаменатор Садова Г.Ю.

Миколаївський національний університет ім. В. О. Сухомлинського
Освітньо-кваліфікаційний рівень магістр
Напрямок 8.02030302 Мова і література (російська)*
Дисципліна Загальне мовознавство

ЕКЗАМЕНАЦІЙНИЙ БІЛЕТ № 28

1. Поняття про лінгвістичні методи. Специфіка структурного методу.
2. Розвиток мови в синхронії та діахронії.

Затверджено на засіданні кафедри загальної та прикладної лінгвістики
Протокол № 1 від 28. 08. 2017 р.
Завідувач кафедри Коч Н.В. Екзаменатор Садова Г.Ю.

Миколаївський національний університет ім. В. О. Сухомлинського
Освітньо-кваліфікаційний рівень магістр
Напрямок 8.02030302 Мова і література (російська)*
Дисципліна Загальне мовознавство

ЕКЗАМЕНАЦІЙНИЙ БІЛЕТ № 29

1. Поняття про лінгвістичні методи. Специфіка порівняльно-історичного методу.
2. Мовознавство в Давній Греції (Александрійський період).

Затверджено на засіданні кафедри загальної та прикладної лінгвістики
Протокол № 1 від 28. 08. 2017 р.
Завідувач кафедри Коч Н.В. Екзаменатор Садова Г.Ю.

Миколаївський національний університет ім. В. О. Сухомлинського
Освітньо-кваліфікаційний рівень магістр
Напрямок 8.02030302 Мова і література (російська)*
Дисципліна Загальне мовознавство

ЕКЗАМЕНАЦІЙНИЙ БІЛЕТ № 30

1. Поняття про лінгвістичні методи. Специфіка методу лінгвістичної географії.
2. Мовознавство в Давній Греції (філософський період).

Затверджено на засіданні кафедри загальної та прикладної лінгвістики
Протокол № 1 від 28. 08. 2017 р.
Завідувач кафедри Коч Н.В. Екзаменатор Садова Г.Ю.

Методичні матеріали, що забезпечують самостійну роботу студентів

Тема	Зміст самостійної роботи
Початкові етапи історії мовознавства	<p>1. Випишіть з «Словника лінгвістичних термінів» наступні терміни: лінгвістика історична, лінгвістика загальна, лінгвістика зовнішня, лінгвістика внутрішня, германістика, аблатив, індоєвропейський, ініціаль, фіналь, теорія тесей, теорія фюсей.</p> <p>2. З «Великого енциклопедичного словника: Мовознавство»:</p> <p>а) выпишіть наступні визначення: Арабська мовознавча традиція, Антична мовознавча традиція, Європейська мовознавча традиція, Індійська мовознавча традиція, Китайська мовознавча традиція;</p> <p>б) законспекуйте розділ «Загальне мовознавство і конкретні науки про мову» зі словникової статті «Мовознавство».</p>
Основні напрями в мовознавстві II пол. 19 століття	<p>1. Законспекуйте:</p> <p>а) Потебня А.А. Мысль и язык // Березин Ф.М. Хрестоматия по истории русского языкознания. – М., 1977. – С. 179-185.</p> <p>б) Фортунатов Ф.Ф. Задачи языковедения и связь его с другими науками // Березин Ф.М. Хрестоматия по истории русского языкознания. – М., 1977. – С. 273-278.</p> <p>2. Випишіть з «Словника лінгвістичних термінів» наступні терміни: класифікація генеалогическая, класифікація морфологическая, младограмматики, направление логическое, направление натуралистическое, праязык, языки агглютинирующие, языки аморфные, языки инкорпорирующие, языки корнеизолирующие, языки флективные.</p> <p>3. З «Великого енциклопедичного словника: Мовознавство» выпишіть наступні визначення: гумбольдтианство, Харьковская лингвистическая школа, психологическое направление.</p>

Мовознавство ХХ ст.	<p>1. Законспектуйте:</p> <p>а) Соссюр Ф. де. Курс загальної лінгвістики. К., 1998. – Розділи II, III (п.1), V.</p> <p>б) Бодуэн де Куртенэ И.А. Некоторые из общих положений, к которым довели Бодуэна его наблюдения и исследования явлений языка // Березин Ф.М. Хрестоматия по истории русского языкознания. – М., 1977. – С. 350-352.</p> <p>2. Випишіть з «Словника лінгвістичних термінів» наступні терміни: Школа неолінгвістическая, Школа „слов и вещей”, Школа социологическая, Школа эстетического идеализма.</p> <p>3. З «Великого енциклопедичного словника: Мовознавство» випишіть визначення: лінгвістика текста.</p>
	<p>Законспектуйте:</p> <p>а) Степанов Ю.С. Факти, які вивчає семиотика // Степанов Ю.С. Семиотика. - М., 1971. – С. 6 – 15;</p>

САМОСТІЙНА РОБОТА

Основні напрями в мовознавстві II пол. 19 століття

(виконується письмово у зошиті для самостійних робіт)

I. Намалуйте схему родовідного дерева А. Шлейхера.

II. Законспектуйте:

1. Потебня А.А. Мысль и язык // Березин Ф.М. Хрестоматия по истории русского языкознания. – М., 1977. – С. 179-185.
2. Фортунатов Ф.Ф. Задачи языковедения и связь его с другими науками // Березин Ф.М. Хрестоматия по истории русского языкознания. – М., 1977. – С. 273-278.

III. Термінологічний мінімум:

1. Випишіть з «Словника лінгвістичних термінів» наступні терміни: класифікація генеалогическая, класифікація морфологическая, младограмматики, направление логическое, направление натуралистическое, праязык, языки агглютинирующие, языки аморфные, языки инкорпорирующие, языки корнеизолирующие, языки флективные.

2. З «Великого енциклопедичного словника: Мовознавство» випишіть

наступні визначення: гумбольдтианство, Харьковская лингвистическая школа, психологическое направление.

Література

1. Підручники:

1. Алпатов В. М. История лингвистических учений. — М., 1998. — С. 78—107.
2. Амирова Т. А., Ольховиков Б. А., Рождественский Ю. В. Очерки по истории лингвистики. — М., 1975. — С. 352—455.
3. Березин Ф. М. История лингвистических учений. — М., 1984. — С. 68—133.
4. Ковалик І.І., Самійленко С. П. Загальне мовознавство: Історія лінгвістичної думки. — К., 1985. — С. 91—188.
5. Кодухов В. И. Общее языкознание. — М., 1974. — С. 37—59.
6. Кочерган М.П. Загальне мовознавство. — К., 2003. — С. 55 — 69.
7. Кириченко Г.С., Кириченко С.В., Супрун А.П. Нариси загального мовознавства: навчальний посібник для студ. філолог. спец. вищ. навч. закл.: у 2 ч. — К.: Видавничий Дім «Ін Юре», 2008.
8. Удовиченко Г. М. Загальне мовознавство: Історія лінгвістичних учень. — К., 1980. — С. 43—77.

2. Термінологічні й енциклопедичні словники та довідники:

- Ахманова О. С. Словарь лингвистических терминов. — М., 1966.
Языкознание: Большой энциклопедический словарь / Ред. В.Н. Ярцевой— М., 2000.

САМОСТІЙНА РОБОТА 2

Мовознавство на початку ХХ ст.

(виконується письмово у зошиті для самостійних робіт)

I. Законспекуйте:

1. Соссюр Ф. де. Курс загальної лінгвістики. К., 1998. — Розділи II, III (п.1), V.
2. Бодуэн де Куртенэ И.А. Некоторые из общих положений, к которым довели Бодуэна его наблюдения и исследования явлений языка // Березин Ф.М. Хрестоматия по истории русского языкознания. — М., 1977. — С. 350-352.

II. Термінологічний мінімум:

1. Випишіть з «Словника лінгвістичних термінів» наступні терміни: Школа неолінгвістическая, Школа „слов и вещей”, Школа социологическая, Школа эстетического идеализма.

2. З «Великого енциклопедичного словника: Мовознавство» випишіть визначення: лінгвістика текста.

Література

1. Підручники:

1. Алпатов В. М. История лингвистических учений. — М., 1998. — С. 108—149.
2. Березин Ф. М. История лингвистических учений. — М., 1984.—С. 133—189.
3. Амирова Т. А., Ольховиков Б. А., Рождественский Ю. В. Очерки по истории лингвистики. — М., 1975. — С. 478—540.
4. Звегинцев В. А. История языкознания XIX—XX веков в очерках и

извлечениях. — М., 1964. — Ч. 1. — С. 263—464.

5. Ковалик І.І., Самійленко С. П. Загальне мовознавство: Історія лінгвістичної думки. — К., 1985. — С. 168—214.

6. Кочерган М.П. Загальне мовознавство. — К., 2003. — С. 70 – 90; 146 - 167.

7. Кириченко Г.С., Кириченко С.В., Супрун А.П. Нариси загального мовознавства: навчальний посібник для студ. філолог. спец. вищ. навч. закл.: у 2 ч. — К.: Видавничий Дім «Ін Юре», 2008.

8. Лингвистические исследования в конце XX в. — М., 2000.

9. Селіванова О. О. Актуальні напрями сучасної лінгвістики. — і Язык и наука конца 20 века. — М., 1995.

10. Удовиченко Г, М. Загальне мовознавство: Історія лінгвістичних учень. — К., 1980. — С. 77—130.

2. Термінологічні й енциклопедичні словники та довідники:

1. Ахманова О. С. Словарь лингвистических терминов. — М., 1966.

2. Языкознание: Большой энциклопедический словарь / Ред. В.Н. Ярцевой— М., 2000.